

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Rökk Szilárd-utca 18. sz.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adatnak vissza.

— © Budapest, augusztus hó 6. © —

Krónika.

Taktika és politika.

— augusztus 4.

Bocsássa meg névtelen kollegám, aki a múlt héten az abszolutizmus és szocializmus ölekezéséről irt kausztikus humorral, politikaiakban megdöbbentő tájékozottsággal, csak éppen egy fokkal mélyebben merülve belé a pártpolitika napiszempontjaiba, mint *A Hét* általában tenni szokta. Nem győzők eléggé rámutatni, hogy a napi veszekedések közepette *A Hét* legfeljebb az a gyönyörű kutya lehet, aki az oroszlanok és tigrisek hasa alatt bujkál, mint a Sawadé ketreczében. Ellenben az apró érdekek és nagy jelszavak, a különböző taktikák és még különbözőbb politikai célok tömkelege a maga egészében nem az egyes törekvések jó- vagy rosszhiszemősége, hanem történelmi termék, egyelőre féltermék, s ennek a megértése és megértetése már inkább lehet a magasabb szempontú Revue feladata. Hogy mit akar a koalíció és mi joga van a magyar kommandónak, hazafiások-e a szabadélvüparti urak és tisztességes ember-e, aki nincs a koalícióban — továbbá: ha Kristóffy taktikázik a szocialistákkal megvetendőbb-e, mint Apponyi, amikor a perszonálunióval, Bánffy, amikor a hatvanhetes alappal taktikázik — azt főlegesen elemezni és kisütni. Tény, hogy egyéni számításokból indult ki a mai helyzet, de az is tény, hogy ma már nem egyének, hanem az ország dolga a beállott eredmény. S ha a Tisza István elleni gyűlölet megérlelte és nemzeti ügygyé tette a katonai kérdést, az ezeknek a kérdéseknek a fontosságán semmit se változtat. S ha Kristóffy esetleg a koalíció ellen vetette az eszmék társaságába az általános és titkos választói jogot, ez sem fosztja meg ezt a kérdést, ha már föl van vetve, az ország politikájára tartozó nagy fontosságától.

Tény azonban, hogy az egyfelől kidomborodó nemzeti politika és a másfelől propagált szocialista törekvés között éppen csak a napi politika szempontjából van ellentét, belső, érdek nélkül nézett összefüggésében egyik is, a másik is ugyanazon áramlat szülötte. Az ellentétet éppen csak az bizonyítja, hogy a katonai politikát a koalíció tartja, a szocialisztikus választói reformot pedig Kristóffy József, az inparlamentáris kormány tagja. De hogy az általános és titkos választói jog né férne meg a koalíciós politikával, hogy az a kivánság dologilag ellenkezne a katonai kivánságokkal, hogy az abszolutizmus volna az, mely

a maga céljaira tudná fordítani az alkotmányosság legszélesebb bázisát, a válogatatlan és korlátot nem ismerő népszavazást: bajos megérteni. A napi politika mai állása szerint ez a követelés kellemetlen a koalíciónak, mert nem akarja megoldani. De mihelyt megoldaná, nem is tartaná kellemetlennek.

S most megint legyünk igazságosak a másik fél irányában. Amivel a koalíciós politikusok az általános szavazati jogot időszerűtlennek argumentálják, az csak kifogás. De éppen azért nem szabad álláspontjukat megcáfoltnak tekinteni azzal, hogy a kifogásaikat oly könnyűszerrel meg lehet cáfolni. Időszerűtlen? ez koalíciós részről lehetetlen argumentum, mert különben a katonai politikában is számba kellene venniök az időszerűséget. De éppen ők utasítják vissza a tiszta jog mellett az időszerűség, célszerűség szempontjait. Hivatkoznak a nemzet jogára és a nemzet határozott kívánságára és e mellett minden praktikus szempontot sutba vetnek, az arra való hivatkozást hazaárulásnak mondják. Akik az egyik kérdésben oly radikálisan dogmatikusak, azoknak rosszul illik a másik kérdésben az óvatos számolgatás a lehetőségekkel és következményekkel. Az igazi ok csak az, hogy a mai kérdéseket csak a polgári és ezen az osztályon felül álló társadalom tekinti nemzetiékné, tehát a politikai jogokat e kérdések sikeres megoldásáig nem szereti más rétegekre kiterjeszteni, melyeknek egyéb céljaik és vágyaik vannak. Ez az ok már súlyos, de kimondani és nyíltan számot adni róla kissé kényes. Ennélfogva inkább gyöngén argumentálnak és következtetetlenül cselekszenek, csak hogy a helytálló, de éppen nem demokratikus igazi okot érvényesítsenek.

Másfelől azonban a koalícióban támaszt nem találó Fejérváry-kormánynak épp oly kevésbé lehet célja az abszolutizmus, mint a szocializmus. Ellenben, ha már benne vagyunk a lehetőségek lenézésében s urrá lett fölöttünk az abszolút logika és a jogoknak föltétlen deriválása, akkor csak igen természetes, hogy ez a kormány inkább olyan jogok érvényesülésével akarja ellensúlyozni azokat, miket megtagadni kénytelen, amelyek útját nem szegik a tilalmak és tagadások. Hogy az általános és titkos választói jog ugrás a sötétbe s éppenséggel nem lehet tudni, nem ássa-e alá az állam magyar nemzeti alapját, az csak olyan aggodalom lehet manapság, mint az a másik, mely a magyar kommandótól a hadsereg harckésztségét félti. Ha itt el kell némulni az aggodalomnak, ott sem lehet az hangos és ha itt elég a pusztaság és józan ész szerint való jogosultság és az igazságosság a legradikálisabb harc vivására, ott sem lehet a jogosult-

ságnak és az igazságosságnak gyakorlati aggodalmakkal utját állani. Egy szó, annyi mint száz: a szocialisztikus követelés az időnek ugyanazon méhéből került ki és ugyanannak az eszmeáramlatnak a szülöttje, mint a katonai követelés és valószínű, hogy érvényesülése érdekében ugyanazzal a harci taktikával fog élni, mint amaz. Mig a nemzeti politika a koronát presszionálja és minden alkotmányos rendet lehetetlenné tesz követeléseit teljesítéséig, addig a szocialisták viszont azokat a javakat, mik az ő kezükben vannak, fogják túsul és ostromlóul visszatartani a polgári társadalom megpuhításáig. Az általános sztrájk már szervezve van s bizony ki fog törni, mihelyt alkotmányos kormány alakul s az általános választó jogot meg nem adja.

Ezt a sztrájkot pedig nem Kristóffy csinálja, az már meg van csinálva és kész, mint a bomba. A Kristóffy akciója éppen csak áthidalás, vagy legalább baráti érintkező pont a nemzeti és a szocialis politika között. Ez a két dolog még megértheti egymást és meg is fogja egymást érteni. Ám az abszolutizmusnak a szocialisztikus alakulás még nagyobb ellensége, mint a koalíciós s de-hogy is láthatja a mostani bajból való szabadulást abban, hogy egy még nagyobb veti magát.

Semper.

A haldokló gallus.

Jött Róma!... Jött a gögös, a büszke,
Lóval, vad haddal, dús kincseivel.
Sasjelét síkra, halomra letűzte,
Hogy foglalja földed, szép Gallia, el.

S felkeltek az ifjak... Erdőn, hegyen által
Búgott a kürtszó... Feltámadt az agg...
Csatára kelni vad Róma hadával
Indultak... S ömlött a vérzuhatag.

Már vége a harcnak, — leverve a gall had...
Egyedül ő van még a teren;
Jobbjára lerogyva könnytelen hallgat,
Csak néz le a földre, csak néz mereven.

Előtte a kardja, előtte a kürtje,
Előtte utolszor a gallusi rög,
Mely szülve virágot még sohse tűrte,
Hogy rajt idegen ellen dübörög.

Nézi a földet... És oldalán vére
Folydogál halkán és nesztelenül.
Ki tudja hol van anyja, testvére,
Húga kinek sátrába kerül?

A bíboros napfény már lehunyóban
Utolszor hint rá le fénysugarat.
Messziről éneket hall... Vigalom van...
Ott a győztes, nagy Róma mulat.

Kürtszó, dob, dallam zendül a légben,
Nyerítő mének víg hangja riad
... S mint falánk hollók árnya sötétben
Az este leszáll némán ezalatt.

Róma, Vatikán.

Pásztor Árpád.

A vacsora.

Irta: BEDE JÓB.

I.

Föll Zoltánról mindenekelőtt tudniok kell, hogy igen elegáns gavallér. Én a szónak ez értelmében azt akarom magyarázni, hogy ha Föll Zoltán így szól: »Kérem, ma felmondtam az összes első emeleti lakóimnak«, ebből elhihetik, hogy Föll Zoltánnak van első emelete és vannak lakói, akik felett zsarnokoskodik. Nincs ugyan arany óraláncza, mint a legtöbb háziurnak, nincsenek gyűrűi sem, a nyakkendőjében a tű gombja pedig üvegből való. Hanem a testtartása, mozdulata, ruhájának a szabása, az arca és beszédmódja, mind a feltétlen szavahihetőség tanúsága gyanánt vannak. Bocsánatot is kérek e kuriális stílusért, de őt rajzolván, bizonyos hivatalos komolyság mozgatja a tollamat és határokba akad, amelyek megszabják ameddig ily, fiatal kora daczára is tekintélyes uri emberről beszélni szabad.

Ez a bevezetés pedig arra való volt, hogy kegyedék érdeklődjenek »hősünk« iránt. Később mindent le fogok czáfolni, azonban ez most ne zavarja az olvasó jó véleményét, amit Föll Zoltán iránt táplál.

Nyári este van. Félíg fellegetes és diszkrét világosságu az ég. A liget útján fáradt párok igyekeznek haza felé. Itt-ott még most kezdenek belemelegedni az életbe, amit a ligetben szerelemnek neveznek, s egy legény megcsókol egy leányt és az arra elhaladó fiakkerek csöndesebben mennek mellettük, sőt egyik kérdezi is:

— Parancs' kocsit?

Más kocsikban már hangosan nevetnek. A villanyos vasut kalauza is csenget, nehogy kárt tegyen idillekben, az automobil pedig szintén ily ok miatt büffög. A zöld vendéglőkben muzsika hallatszik.

Föll Zoltán mindebből csak zavaros zugást hall. Az ő agyában összekavarodik minden benyomás, a hangok a színekkel egybeolvadnak, s a muzsikacsengés, szerelmes nevetés, mintha csupán egyetlen szó hatolna hozzája: — Pénzt! Pénzt!

Tudniillik Föll Zoltánnak most egyetlen krajczárja sincs, s minden gondja az, hogy honnan szerezhesen pénzt vacsorára, miután már ebédre nem szerezhetett. Itt el is kell mondani, hogy Föll ur nem háztulajdonos, sőt még csak nem is tőkepénzes. Mindössze egy kis irodatiszt, aki a fizetését már harmadikáig elkölti, s ettől kezdve, végig a hónap nagyszámu napjain, a legnagyobb igyekezettel arra törekszik, hogy akár a föld alul is pénzt szerezzen, mert élni kell. A hitelezők ma, ugy látszik, végkép elvesztek, úgy hogy Föll Zoltán egészen a ligetig került. Itt a színházi előadás végét várta. Talán akad ott bent egy ismerős, akitől kijövet lehet egy-két forintot kapni.

Föll Zoltán a lehető legnagyobb érdeklődéssel szemlélte a kijövöket. Miután azonban már csukni kezdték az ajtókat, a következőket konstatalta:

— Botrány, hogy ez az igazgató ma olyan darabot adat, amelyet egy ismerősöm se nézett meg. Majd szólok, hogy máskor jobban állapítsa meg a műsort.

Darabig még helyben állott. Elovasta a szinlapot. Ha látná valaki, hogy mily komoly gondolkozással olvassa a szinlapot, azt vélné: »Ez az ur azon gondolkozik, hogy kit részesítsen protekciójában.«

A szereplő urak között sem akadt azonban ismerős és Föll Zoltán ur most már igen kétségbeesett volt, nem is mint egy protektor, hanem mint egy éhes ember.

E perczben friss női hang csendült meg mellette:

— Jó estét, jó estét — hallatszott — ugyan Föll ur, ne olvassa már azt a szinlapot.

Egy karcsu kisasszony volt, egy kék batiszt ruhába öltözött kisasszony, aki megszólította. Fiatal és rózsás. A színházhoz tartozott, egy kis segédszínész nő volt, aki nem vihette többre, mert mindenüvé magával czipelte az édes anyját, aki pedig igazi édesanya volt.

— Jó estét, Föll ur — szólott ismét — no, milyen szerencse, hogy itt van.

II.

— Milyen szerencse, hogy itt van — folytatta aztán élénken csacsogva. — Ugy-e, senkit se vár? Mert azért kérdem, hogy egyedül kellene haza mennem. Édes mama nem jöhetett értem, s úgy beszéltük meg, hogy én a Bogaz kisasszonyokkal megyek hazáig, ők is a Rózsá-utca felé laknak. Bogaz kisasszonyék azonban vacsorázni mentek egy urral, aki meghívta őket, hát én így maradtam. Ugy-e, édes Föll ur, lesz szives haza kíséreni?

Föll Zoltán a szép leány láttára (mert hogy szép volt, azt megjegyezzük) újra elegánsná és gavallérrá változott. El kellett felejténie, hogy éhes és hogy egy krajczárja sincs. Most csak az a gondja, hogy e leánynak lovagja legyen és no, de önök tudják, hogy hátha a szerencse és véletlen most kedvezne. Mert Föll Zoltán Themm Karolin kisasszonyra a színházak kifejezésével szólva »pályázott.« Egy elsején ismerkedett vele, amikor ötven forinttal a zsebében Budapest legvagyonosabb emberének képzelte magát. Akkor megtudta, hogy a leány elérhetlen, tehát várt. A merészségekből azonban megismertette annyival, hogy Karolin emlékezzék rá. Föll Zoltánnak ez volt az elve:

— Ha én egy leánynyal ismeretséget kötök, az engem nem feled el, ha olyan ártatlan is, mint a harmat.

Hizelgő szép beszéddel körülfogja és szerelmes szökat sug a fülébe. Azon mód volt akkor is és Karolin hogyne emlékeznék rá, amikor bucsuzáskor így szólott: »Kedves kisasszony, bármily nagy veszedelemben szük-sege volna valakire, aki életét áldozza önért, én ott leszek.«

Karolin most csakugyan e szavakat reczitálta, szólván:

— Ime, Zoltán ur, itt van az a nehéz idő, amikor kérem, hogy áldozza fel magát érettem és kíséren haza.

— Mindenesetre, kisasszony — felelt komolyan Föll ur — szolgálatára vagyok.

Es karját nyujtá.

— Oh, bocsánat — nevetett a leány — így talán nem szabad.

— Különben — szólott később — úgy is este van és fáradt vagyok.

A karjába is kapaszkodott teljes bizalommal.

— Föll ur e perczen azt gondolta: »Ugy látszik, helyes kaland történhetnék most, ha pénzem volna. Mindenesetre azonban kocsit kell felajánlanom. Amennyire ismerem, nem fogadja el, tehát semmit sem kockáztatok.«

— Fáradt? Hiszen akkor kocsin mehetünk — szólott nyugalommal.

Aztán intett egyet: »Hé, fiákker!«

Fiákker nem volt a közelében, a leány mégis ijedten meghátrált:

— Hová gondol, Föll ur, csak nem akar kompromittálni? Mit mondanának otthon, ha kocsin érkezém haza?

— No, mert én mindig kocsival megyek — felelt Föll, — de természetesen a kegyed kedvéért szivesen gyalogolok akár a világ végéig.

— Ön nagyon jó, Zoltán ur!

A leány valóban meg volt hatva az áldozatkészség miatt és közelebb fogózkodott a gavallér karjába.

— Lássá, én igen sokat gondoltam magára; minden

szóra emlékezem, amit akkor este mondott és igen sokat gondolkozom rajta. Hogy csakugyan olyan lenne az én pályám, hogy nem boldogulhatnék másképpen, csak ha oly barátokat szereznék, mint ön, akinek befolyása van, s aki egy ilyen szegény leánynak segítségére lehet! Ha jött volna másnap, ki tudja mi történik? De nem jött. S édes mama szegény mindig arra oktat, hogy csak tanuljak, tanuljak, s más egyéb felől ne gondolkozzam. Egyszer már irni is akartam magának. Igen el voltam keseredve. Mert a jó szerepeimet mind elvették és odaadták egy leánynak, aki minden este nagy férfitársasággal vacsorázik, s ez a férfitársaság mindig kijön, amikor ő játszik. De nem tudtam, hova irjak. Pedig megmondta volt a czimet. Hogy is?

— Csak így, kisasszony: Bell-utca 24. Ha tetszik, oda irhatja első emelet. De felesleges. Sőt elég csak az utca. Ugyszólván az én házam.

Feszengett ahogy mondta és jóakarattal tekintett a leányra.

— Ha oda költöznének — melegedett neki aztán — egy kis lakást átadnék szivesen, vagy három szobát. No ne féljen, nem zaklatnám nagyon a bérért!

A leány hallgatott.

— Megtehetnék lássa — folytatta — igen jó barátságban élnék. Reggel látnám, amikor elmegy és este mindig éretük jönnék a színházba. Néha egy-egy kis házi mulatságot is rendeznének. A zongorámat átengedném.

Karolin félrehajtotta a fejét és halkán szólott:

— Ne szomoritson, Föll ur, hisz tudja, hogy nem vehetem igénybe. Nagyon jó, de lássa én nekem a szegénység szükséges, hogy tanulhassak.

— Rosszul gondolkozik, kisasszony — jegyezte meg Föll Zoltán ur — különben időt adok magának. Gondolkozzék felőle, s ha valamikor ráhatározza magát, csak írjon egy sort.

A leány hallgatott, s egy darabig így mentek szó nélkül. A fellegek eloszlottak a csillagboltozatról, s a nyári est édes lehellete áradt.

— De azért ugy-e nem haragszik, édes Zoltán? — engesztelte Karolin — ugy-e nem?

— Éppen nem.

De olyan hangon mondta, mintha neki nagyon rosszul esnék, hogy e csekély szivességét nem teheti meg a leánynak.

III.

Már az Andrassy-ut felé értek, s a leány kikapcsolta karját a fiu karjából.

— Világosság van és sokan járnak, nem akarom, hogy rosszat gondoljanak. Ugy-e maga sem?

— A világért sem.

Zoltán mégis arra vágyott, hogy lássák. Közel haladt mellette, s az volt a vélekedése, hogy aki látja, irigylis és kész hódításnak itéli a sétát.

Egyszerre a leány egy kis bolt előtt hirtelen megállott.

— Nini — szólott nevetve — a vacsoráról szinte megfeledkeztem, pedig olyan éhes vagyok, mintha ma nem is ettem volna.

— Talán akarja, hogy egy fogadóba betérjünk? — kockáztatta Föll ur, a kérdést.

— Ugyan no, ne tréfálkozzék annyit, igazán megharagudnám, ha komolyan gondolná. Itt szoktam minden este megvenni a mi vacsoránkat, az enyémet és az anyusét. Megvár egy percre?

— Talán én is bemegyek?

— Nem, nem szabad!

Egy pillanat alatt bent volt a boltban. Egy kis szelet sonkát és vaját vett, aztán három krajczárért halat és két krajczárért kenyereket.

Amig e holmikat pakoltatta, Föll urat az utcán ismét hatalmába kerítette az éhség. Csak úgy szédült a gyalogjárón és szeme rámeredt a hentesbolt eledeleire. Mire se gondolt másra, mint hogy legalább egy harapásnyit kaphasson.

Akkor ocsudott fel, amikor a leány kijött és megszólította:

— Sokáig vártam, Föll ur. Na tudja azért nem akartam, hogy bejöjjön, nehogy kinevessen, hogy oly sok apróságot veszek husz krajczárért. Ez nálunk nagy pénz és igen jó vacsorának tartjuk.

A kis csomagot lóbálta a kezében.

Föll Zoltán egyszerre utána nyult.

— Adja ide, én viszem.

Szinte kiáltva mondta ezt. Nem is mintha kérné, hanem úgy, hogy ha a leány oda nem adja azonnal, erőszakkal veszi el.

— Haragszik, Zoltán ur — mondta halkan Karolin — ugy-e haragszik, hogy annyi bolondságot beszélek.

A fiúnak már a kezében volt a csomag. Egyszerre megbékült a világgal s tudta, hogy lesz vacsorája. Ezt a csomagot okvetlen meg kell tartania, bármi történjék is. Azért így folytatta derülten:

— Dehogyan is haragszom. Ellenkezőleg, igen kedvesnek vélem, hogy egyszerűen élnek. Kedvem volna meghívni magamat ma magukhoz vacsorára.

Ezen az ötleten a leány is nevetett:

— Ha úgy tetszik, Föll ur, szívesen látjuk. Sőt gyümölcs is van otthon. Örvideni fogunk, ha megvendéghelhetjük önt.

Mikor azonban a Rózsa-utczához közeledtek, eszébe jutott, hogy ez a vendégség lehetetlen. Lehetetlen, egyszerűen a kapupénz miatt, amit a bemenéskor és eljövételkor kell adnia. mert az idegen házmesternek, pláne a kisasszony jelenlétében nem mondhatja: »Majd elsején.«

Igy érkeztek a kapuhoz és a leány csöngött.

— Tehát komolyan mondja, Föll ur, jön ugy-e? — kérdezte Karolin.

— Na egészen komolyan nem mondom. Ha a bolt-nál eszünkbe jutott volna, hogy én is vegyek valamit, akkor lehetett volna. De így csak nem leszek olyan kegyetlen, hogy a vacsorájuktól megfoszszam.

A kapu már nyílt. Föll ur hirtelen a kezét nyújtotta.

— Isten vele, édes Karolin — szólt — a viszontlátásra.

A leány csodálkozva nézett rá, hogy gyorsan megfordult és ment.

Aztán míg a kapus nyitva tartotta az ajtót, nevére kiáltott utána:

— Föll ur, Föll ur, ne vigye el a vacsoránkat!

Föll ur azonban úgy tetette magát, mintha nem hallaná és szinte futva ment.

Ugy lélegzett fel, mint aki az éhhaláltól szabadult meg, amikor távol volt.

— Van vacsorám — gondolta nyugodtan — mégis csak kedves a sors véletlene.

Kicsit sajnálta Karolinékat, de aztán eszébe jutott, hogy a leány azt mondta, hogy van otthon gyümölcs is. Hát hadd vacsorázzanak gyümölcsöt. Neki az sincs. Ami a továbbiakat illeti, tán lesz eszük, hogy az egészet tréfának tekintik. Vagy hogy nála felejtődött. Majd küld helyette Kugler-bombont, ha penze lesz.

A Bell utca 24 es számnál becsengetett. De nem az első emeletre ment, hanem a negyedik emeletre egy udvari kis sarokszobába.

Itt, míg a Karolin vacsoráját fogyasztotta, egy kis czédulát olvasott, amit a szobaadó asszony tett az asztalára. Erre a következő szavak voltak írva:

Tisztelt ur!

Bejelentetem a főnökének, hogy három hónap óta nem tudja fizetni a szobatarozását. A főnök elsején le fogja vonni és nekem adja át. Együttal vegye tudomásul, hogy elsején túl itt nem lakhatik.

— Baj, baj — csóváltgatta a fejét Föll ur — új lakást kell keresni és meg kell mondani Karolinnak, hogy ha irni akar, ne ide írjon.

Olvasom . . .

— aug. 1.

Olvasom, hogy komoly veszedelemben forog a köz-morál és olvasom az erkölcsös emberek siralmát, aminek a második czime rendezen a következő: »saját kiküldött tudósítónk jelentése.« Komoly, nagy dolog az a tudat és megnyugtató, hogy lovacska-játékon nem veszíthetem el többé a pénzemet, ha akarom se, mert örködnek fölöttem, kiskoru fölött, az erkölcsös emberek és elzárják előttem a kárhozat utját. Én ebben az esetben a Társadalom vagyok, aki Bártfán jár fürdőzni s ha nem vigyáznának rá, az erkölcs mesterei, a kilencz apró lovacska elpuczolná a vagyonát, elpuczolná az adót, a felesége tüpéznét, a gyereke tandiját és ez szemmel láthatólag nagy szociális veszedelem. Üldözzük a hazardjátékot, ne mocskoljuk be vele kristálytisza társadalmi életünket s ne csábítson el az a tény, hogy Spaa, Wiesbaden, Ostende stb. stb. épen a játékbankjuk révén világfürdők, épen ezek kedvéért forog bennök annyi idegen és annyi pénz és egyik hely sem méltelyezi meg az illető ország közmorálját. Mi megengedhetjük magunknak az abszolút erkölcs luxusát, annál is inkább, mert ha el akarjuk pucolni a pénzüket, arra itt van a lovaregylet arisztokrata bankja s nem vagyunk rászorulva a Herzog Péter demokrata lovacskaíra. Uribb dolog az a turf és határozottan nem szerencsejáték, hiszen ott annyi mindenféle módon meg lehet korigálni a szerencsét, hogy csak úgy szikrázik bele a játékos publikum szeme. Ellenben a bártfai kilencz lovacska nem ülnek eleven zsokék, akik előre és hátra igazítják a szerencse mutatóját, ezek a lovacska nem foghatók vissza, hogy egyszerre, váratlanul, velőt-vesét megrázó nagy meglepetésekre fussanak be, ezekkel a lovacska-kkal nem lehet szellemes istállópolitikát üzni, ezek a lovacska bután és a megkorigálatlan szerencse lovaglása alatt végzik galoppjukat, amely ilyen módon a bünös szerencsejáték minden ismérvét magán viseli. Olvasom az erkölcsös emberek siralmát, akik igen helyesen fönn akarják tartani kristálytisza hírünket s nem engedhetik meg, hogy én, a Társadalom, tönkremenjek, hiszen tudvalevően kiskoru vagyok, én is, te is, mindenki s rá vagyunk szorulva az erkölcsös sajtóemberek gyámkodására. Hála istennek, hogy itt vannak ők és megmentenek engem, téged és mindenkit a kilencz bártfai lovacska csápjai közül, annál inkább hála istennek, mert mindjárt kezdődnek a budapesti lóversenyek s mi volna akkor, ha előre letörvén Bártfán, egyszerre csak nem birnánk támogatni ezt a nemes szociális intézményt?

Osszeborzongok erre a gondolatra, de biztatóan, vigasztalásteljesen harsog fülemben az erkölcsös emberek intő siralma s lassankint megnyugszom, mert immár bizonyos, hogy csak nobiles módon puczolhatom el a pénzemet. Pléhlovacsokan semmiesetre, csakis eredeti, eleven, előkelő, kényes, drága, intelligens zsokéklublovakon.

* * *

Olvasom... Szegény Lamartine mester, majdnem megszobortalanodott, miután a francia családapák föllázdak az ellen az idea ellen, hogy a mester készül szobrára az »Ő« domborműves reliefképét szereljék fel. Lamartine mesternek volt derék, termékeny felesége s már csak azért sem méltányos, hogy a törvénytelen ideál dicsőüljön meg az említett reliefen, de én azt hiszem, hogy nem annyira a családias érzület, mint inkább a józan belátás lázong a derék francziákban, mikor nem tűrik, hogy »Ő« ott legyen, ahol maga a poéta lehet csupán. Ezek a nők, Laurától kezdve fölfelé a legujabb »Gizike édes«-ig, igen olcsó áron jutottak a halhatatlansághoz, pedig általában csak az volt az erényük, hogy nem tartották megimádni valónak a poétát, sőt nagyobbrészt aligha existáltak, illetve nagyon sok példányban existáltak. Ugyan ki tudná azt pontosan lekonsztatálni, hogy a poétával milyen impulzusok iratták meg versei javát s nem-e éppen a nyilvánosságra jutott »Ő«-nek van a legkevesebb része ezeknek a versírásra készítő impulzusoknak az előidézésében? Ha már az emlékszobron ott kell lenni egy kötet életrajznak, tehát objektívnek, tehát művészietlennek kell lennie, akkor legyen ez az életrajz szabatos és ne romantizáljanak az ideállal, hanem vegyék be a többi jóra való, emberséges impulzus-liferánsokat is, mert különben kész az igazságtalanság és nincs többé jogczim a művészietlenséghez. Például hol marad a suszter, aki nem akarván várni a számlával, az emberi nyomoruságok szocialista hevületű megérzésére hangolja a poétát, hol marad a pénzeslevélhordó, aki a görög életörömet hozza a táskájában, hol marad Adolf, a főpinczér, aki kapuczinerekkkel izgatja a poéta agyát, hol marad maga a feleség, aki gyerekeket szül, kalapért veszekedik és letörli a kalapért folyó struggle verejtékét. Hol maradnak mind az aprók, a középszerűek, a nagyok, akik legalább annyi hangulatot szállítottak egyenkint, mint a nyilvánosságra jutott »Ő« s eszerint méltatlanul szorulnak háttérbe egy prepotens kis személyke javára. A Laurák alkonyának nevezhetném a Lamartine-szobor ügyét, ha nem volna szebb az igazság hajnalának neveznem, s mindenesetre hálásan fognak lenézni a mennyekből minden poéták a bölcs francziákra, akik szakítani mernek a galádul romantikus tradíciókkal és ki merik nyilatkoztatni, hogy a verseket a költő írta s a halhatatlanság őt illeti, a Lauráknak pedig ácsi, mert ők annyian voltak, hogy egyen se voltak.

* * *

Olvasom, hogy az emberi haladás történetének egy nagyszerű eseményét kellene most ünnepelnünk, ha nem volnánk annyira fásultak a jubileumok iránt. Istenem, már

száz éve, hogy az utolsó czopfot levágták a dicsőséges osztrák hadsereg fejéről, s már száz éve, hogy a czopf demokratizálódott. Akkoriban még megkülönböztetőjel volt, s csupán kiváltságos kasztok viselhették, de aninzt megszünt láthatósága, azonnal egyenrangúvá vált a többi láthatatlan czopfokkal. Ma már éppen úgy joga van a czopfhoz minden akadémiának, mint akár a legdicsőségesebb és legosztrákabb hadseregnek, s egészen jól látható, hogy a száz év előtti demokratizálódás óta hatalmasan elterjedt a nemes divat. A hadseregnek nem ártott ez a liberális reform, hiszen a befelé viselt czopfot éppen olyan jól használhatják, mint a kifelé viseltet, ellenben tömérdeket használt a köznek, amidőn általános érvényüvé tette azokat a szolid, kipróbált ideákat, a középszerűségekre berendezkedett emberiségnek azokat a régi, jó és szent intézményeit, amelyeket éppen a tincs szimbolizál. Méltán elvárható, hogy most, száz év múlva, ismét valami reformmal termékenyítse meg a hadsereg a közéletet, s éppen, mert most telt le a katonai szellem haladó mozgásának egy olyan időszaka, amelyben egy lépéssel előre szokott mozdulni, éppen most telt le a száz esztendő, azért nevezetes dátum ez a jubiláris év. Olvasom a czopf általánosulásának ünnepét és nagy események sejtelve viharzik át lelkemen.

* * *

Alice herczegnő utazik. Oh, kedves kis nő, aki így halomra czáfolja mindazokat, akik számárságnak tartják a különbözőségeket az emberek között és sírnak azon, hogy az ember koronát tesz a fejére, s leünnepelheti magát a többi emberekkel. Olvasom az Alice kisasszony fényes utikalandjait, s egyszeriben szimbolummá magasztosul előttem az a kis yaenkei nő. Mászunk, mászunk fölfelé, s az egyik ember gyorsabban mászik, a nyakunkra mászik és rögtön király lesz belőle. Az ember dekoratív állat, s megkívánja az erő, a hatalom és az uralkodás külső jeleit is. Amíg egyik ember erősebb lesz a másiknál, tehát amíg lesz egy legerősebb is, már akár tradíciók, akár a tirannushajlandóság teszik az erejét, addig mindig biborpalástot fog a nyakába keríteni az a legerősebb, hívják akár Napoleonnak, akár Weltner Jakabnak, akár Rooseveltteddinek. Ez a biborpalást természetesen csak átvitt értelemben értendő és speciell a Rooseveltt Alice kisasszony palástja egy egyszerű, modern, jól szabott estélyi ruha, amely azonban már nem olyan, mint a többi ruha, mert aki ezt magára veszi, az előtt megnyílnak az elzárt udvarok, s a királyok kasztjukba tartozónak ismerik el boldog viselőjét. Az amerikai lapok sikoltoznak az Alice kisasszony herczegnői tempói miatt, pedig inkább örülniök kellene, hogy ha már ők is megkapták a föltétlen bizonyossággal bekövetkező biborpalástos embert, legalább igazi ember az az ember.

Marco.

A természet nőket teremt, — asszonyokat a férfi.

*

Boldog az, aki a mától semmi bizonyosat nem vár, a holnapra nem gondol, a tegnapi nem emlékezik.

Bándy Gyula

Krónika II.

A jóbarátok.

— aug. 3.

Ha az olvasó e cím láttára Sardounak a halhatatlan komédiájára gondol, akkor — eltalálta, hogy miről akarunk írni. A mi jóbarátainkról, azokról a mi kedves »jó fiu«-inkról, akik hol mint megannyi Vizváriak a kaczagással vegyest ébresztik fel bennünk a dühöngést, hol Gabányi maszkjában nyitják meg epehólyagunk csatornáit, hol pedig mint Abdalla, a zuáv, kényszeritenek bennünket arra, hogy a jobb lábunk térdben olyan szpazmodikus merevedésre görbüljön, amelyet rendes körülmények között az a mozdulat követ, amelyet rugásnak nevez a narrativum hétköznapija.

Ezek a mi jóbarátaink — nos intimes — a románok, akiket ezuttal azért tisztelek meg a csinált és akadémikus értékű meg izü román névvel a becsületes és történelmi oláh elnevezés helyett, hogy mindjárt megderüljön, hogy nem a mi erdélyi és marosmenti görög papjainkról és u-ban telhetetlen nevü fiskálisainkról van szó, hanem magáról a hivatalos Romániáról.

Egészen sajtáságos a viszony köztünk magyarok és a Romániának nevezett Oláhország között. Sokkal különösebb, mint az, ami köztünk és a magunk oláhjai között van. Ezekről kétségtelenül és mindenféle hivatalos komédiázás nélkül tudjuk, hogy szívből ellenségeink, ki nem állhatnak bennünket és el akarnak szakadni tőlünk. Ellenben az állammá verődött és Hohenzollern-szekundogeniturává vált Románia egyáltalán nem ellenségünk. Sőt jóbarátunk. Mi több, félig-meddig szövetségesünk. Még több: Carol király az egyetlen uralkodó, aki minden elhatározásban, ami kifelé is súlylyal bír, kikéri Ferencz József királynak a véleményét és gyakran — nem is gyakran, hanem mindig — aszerint igazodik, ahogyan a mi keleti politikánknak jó.

Romániával bennünket titkos, de nem titkolt katonai konvenczió köt egybe és ez a szerény konvenczió név alatt meghuzódó szövetség erősebb kapocs a hármasszövetségénél. Románia hűségesebb szövetségesünk, mint Németország, amely ránk szokott parancsolni és mint Olaszország, amely kutyába sem vesz bennünket és amely azonkívül perfid, mint minden latin. Bennünket, az értelmi szövetségeseit megfojtana egy kanál Quarneróba, Franciaországtól, a latinság nevében való érzelmi szövetségésétől pedig ugyanakkor ellopát négyszázezer frank ára mozgósító tervet.

Románia hűségesebb és megbízhatóbb szövetségeseink, mert közösebb az érdeke velünk és mert jobban szüksége van ránk. És még azért is, mert amióta Milán, az operettbe olyan hitványul utalt szerb király meghalt, azóta jóformán csak egyetlen gondolkozni tudó és politikai érzékkel bíró fő van az egész Balkánon: Hohenzollern Carol, a románok királya.

Hohenzollern Carol most fogja ünnepelni az uralkodása jubileumát és ezt az ünnepet elsőül ülik meg a

románok most augusztus 17-én — *Nagy-Szebenben*. Hivatalosan közzétett program szerint a román királyság fennállásának nem tudom hány éves jubileumát Magyarországon, magyar városban fogják megünnepelni legelső sorban azok a románok, akik tulajdonképpen magyarok, mert nem románok, hanem oláhok.

Ime: ez az az eset, amely felkelti bennünk ugyanazokat az ugynevezett vegyes érzelmeket, amelyek felébredtek a Sardou-irta komédia hőisében is akkor, amikor a házában elkezdtek garázdálkodni Abdalláék. Mi a manót csináljunk mi az elkövetkezendő nagyszebeni ünnepel? Dühöngjük-e azon, hogy leghivebb szövetségtársunk trónralépését a mi földünkön hazaárulással ünnepelik, vagy pedig örülünk annak, hogy a mi hazaárulóink olyan valakinek kínálják a hazát, aki ugysem veszi meg? Oláhul kezdjük-e a fogcsikorgatást, vagy románul a baráti mosolygást? Az u-ban telhetetlen nagyszebeneieknek veregessük-e meg a vállát, amiért alkalmat találtak hűséges szövetségesünk jubileumának az ünneplésére vagy pedig a román kormányra haragudjunk meg, amiért eddig nemcsak hivatalosan, hanem még félhivatalosan sem tett egyetlen kijelentést sem az ellen, hogy Carolnak, Románia királyának az ünneplésére első sorban egy idegen és barátságos hatalom alattvalói tolják fel magukat.

Vilmos császár mindig a leghatározottabb formában utasította el magától Schönereréket. A nyakába varrodni akarózdó nagynémeteket hol a rideg Norddeutsche, hol a sima Kölnische rakta vissza szépen mindig Ausztriába. Bukarestben eddig még nem szólalt meg a Varus, aki ha nem is visszaadná, de legalább visszakinálna nekünk a mi légióinkat. És megmondaná, hogy Carol királynak nem kell a nagyszebeni ünnep, sőt felette kellemetlen neki.

... A tisztelettel alulírott valamelyest sovíniszta. Félig-meddig érzelemből, de túlnyomó részben értelemből is. Nem tartja az állami élet végső és igazi kialakulásának a nemzeti államot, de számol azzal a szükségességgel, hogy a Duna völgyében mindaddig magyar nemzeti államnak kell lehetőleg fennállani, amíg lent a lábunk alatt a szlávok szláv nemzeti államról álmodnak és amíg fent a fejünk fölött Vilmos császár német nemzeti államot csinál. A fejlődés, a gazdasági alakulás alapján álló új társadalmi rend felé való evolúció elkerülhetetlenül szükséges és multhatatlanul eljön. De — que messieurs les assassins commencent. Kezdjék el a nálunk nagyobb gazemberek.

Mi eddig csak a tótoknak a horpaszán ugrálunk, a bánáti svábok fogát huzkodjuk ki és a horvátok patáját nyilazzuk meg. És mindezt egy felsőbb és előkelőbb kultúra nevében. Tehát nemcsak a magunk magyarságának a jóvoltáért. Ellenben Pózenben egy igen nagy és egészen európai kulturát akar megölni a hakatizmus és ugyanazt a műveltséget, a legeurópaibb szlávot, a lengyelt gyilkolta halomra Lodzban, Varsóban, Bjelosztokban az a naczionalizmus, amelynek exponense és zászlaja a kozák meg a kalugyer.

Novák főtitiztelendő ur, a pozsony-jabloneczai plébános a francziskánusok szerdai Porczionkula-ünnepén kijelentette, hogy a magyar nyelv kutyaugatás. Hogy a jóbarátaink

egyáltalán nem tiltakoznak az ellen, hogy Nagyszébenben 17-én megüljék a magyarországi oláhok a román király trónralépésének évfordulóját, ez arra vall, hogy az ugató kutya csakugyan nem harap.

Paganel.

Szent Antal rózsái.

Irta: HANS MÜLLER.

Kelemen egy elragadóan bájos utczában lakott.

Ez az utca, selyempántlika gyanánt, tisztán, csillogóan kanyargott hol kissé jobbra, hol kissé balra, s mindkét oldalán tiszteletreméltó házak állottak, melyeknek multja volt s mint fáradt, öreg emberek szunyókáltak, vagy itt-ott zöld volt és illatos, ahol az erdő a városig nyulott előre, nem hagyván visszariasztani magát a vakító lámpafénytől.

De a legszebb ebben az utczában tagadhatatlanul szent Antal kútja volt, mely éppen Kelemen háza előtt oly lágy, oly megható melódiát bűgött, hogy az ember azt hihette volna, a jó öreg szent Antal kőből való szive egy kicsikét, igen kicsikét szerelmes is.

De vajjon kibe lehetett szerelmes?

Oh, én édes istenem, hát közületek senkisémet kószált esfenden Kelemen utczájában, ahol a halk nyári alkonyat fényén szőke és barna leányok járnak és lopva kedvesükről beszélgetnek s a szemük ragyogóbb, mint a szökőkút ezüstös vize?

Igen, igen, ebben az utczában az est óráiban ragyogó szemek sétálnak, melyek napközben könyveken vagy különféle árún pihentek és most hunczutul pillantanak az alkonyatba, vagy még a mélységes éjszakába is, mely titkos, parázna szerelemmel lesz tele.

És ha azt mondtam, hogy Kelemen utczájában szent Antal kútja a legszebb: akkor egyszerűen hazudtam, mert a legszebb ebben az utczában a sok álmatag, szerelmes leányszem volt, mely a puha, sápadt nyári esteken a bűnös szerelem késő éjszakájáig villogott.

De hogy Kelemenről beszéljek, aki ebben a pompás utczában lakott, Kelemen igen szerencsétlen ifju ember volt. Noha szive olyan volt, mint a kagyló, telis-tele jóssággal, aminőnek a zamatos sötétvörös bort gondolnátok, melytől a gyöngéd, kerek csésze szinig illatossá válik.

De vannak emberek, akiknek a sorsa olyan szerencsétlen, hogy éppen erényeik miatt szenvednek, sőt mennek tönkre, s ezek közé tartozott Kelemen is, szívének végtelen jósságával. Olyan volt, mint a virág, mely vágyakozva, esenkedve sarjad ki a rétből és mélyen kék szirmait kérelem gyanánt emeli feléd, de tekinteted elsiklik fölötte, mert éppen azt forgatod fejedben, mikor mondd följebbvalód szemébe az első igazságot.

Bizony, bizony, Kelemen barátunk jóssága végzete volt neki.

Senkisémet törődött velem, senkisémet kért tőlem soha valamit, ámbár olyan szívesen, olyan busásan adott volna, s ha egyszer-egyszer saját jóssántából jót tett, bizonyosak lehettek benne, hogy ami a legtisztább jósságból történt, veszedelemmé és átokká változott.

Ezt akkor vette észre Kelemen először, mikor szolgálja abból a pénzből, melyet urától úgy lopott, hogy az szántszándékkal szemet hunyt, revolvert vásárolt s egy éjjel csupa daczból agyon akarta löni magát vele.

Másodszor akkor, midőn túlradó jóssága és tisztessége alapján kedvesét oltárhoz vezette, mire az asszony, alig tizenöt nap mulva, Amerikából küldött neki egy levelezőlapot.

Háromszor pedig — ... oh, hova is jutottam? Ez esetben a gunyos sors oly pontosan és tervszerűen járt el, hogy Kelemen — be gyakran! — térdre rogyott és könyörgött a jó istennek: szárita el szívet, és helyébe eleven ördögöt tegyen bordái közé.

De a jó isten nem szívesen hall efféle kéréseket, s azért Kelemen szive a régiben maradt. Minél tovább élt, annál forróbban vágyott arra, hogy jósságát két kézzel pazarolja szét, hogy jósságával, valakit, akárkit, boldoggá tegyen.

De minél forróbban vágyott erre, annál gonoszabbul csalta meg sorsa.

Végre Kelemen barátunk teljesen elsomorodott, s olyan fölöslegesnek és elhagyatottnak tünt fel a saját szemében, mint az olyan teremtes, aki másik, fényesebb világból a gonoszság és czivódás e ködös völgyébe taszított.

Egy este elhatározta, míg szent Antal ismét végtelenül lágyan és vágyakozóan bűgött háza előtt és a sok édes, parázna leányszem, ablaka alatt átvilágított a homályon, elhatározta, hogy végét veti ennek a szomorú életnek.

Előbb azonban még egyetlen egy, kicsi próbát akart tenni.

Sorsának, brutális, nevetséges sorsának utolsó próbáját, s elszánta magát arra, hogy aszerint: sikerül-e a próba vagy sem — meghal vagy tovább hallgatja a lehulló vizsugár dalát.

Egy virágkereskedésbe ment, mely házával szemben feküdt, és sötét, vörös rózsákból bokrétát vásárolt. Ugy kívánta, hogy a rózsák igen-igen csábítóak legyenek, mint egy édes, forró ölelés, terhesek azzal a mély, mámorító illattal, melyet a nyári kertek szikrázó holdfényen lehelnek.

Sokáig keresett, míg kedvére való rózsákat talált. Akkor óvatosan kezébe vette őket, nehogy egy lehellet, egy árnyalat elveszzen belőlük, és titokban Szent Antalhoz vitte, aki atyailag nézett alá a csörgő szökőkúton. Ahol a víz finoman, csiszolt üveg csillámló szilánkjaiáig hullt szét, oda tette le Kelemen rózsáit.

Hadd feküdjenek ott és illatozzanak és csábítsanak, mint egy melódia, melyben egy vágyakozó szív minden reszketése, minden epedése ott vibrál; hadd hívják valamennyi szőke és barna lányt, aki itt álmodozva, vagy dalolva elsétál, s ha csak egy is fölveszi a rózsákat, — melyeket megbabonázott, kívánatosá tett a jósság és szeretet, melyet Kelemen beléjük lehel — akkor életben marad és megbizik szívében.

De hogyha másnap reggel, hervadtan, fáradtan ott lesznek még a rózsák, lenézve és elfeledve valamennyi szőke és barna leánytól, akkor ez a sors ujmutatása lesz, hogy Kelemen jóssága fölösleges ezen a világon, hogy senkisémet vágyakozik e jósság után.

S akkor Kelemen, panasz nélkül, utnak indul és elnémitja szívet.

Ez az est olyan volt, mint a jó isten egy rejtelmes, nagy titka. El sem képzelhetitek, mennyire tele volt gyöngéd beszélgetéssel, kedves arczjátékkal. Némely nyári éjszaka olyan édes, olyan álmatag andantéval kezdődik, hogy minden szellőcske, a holdsugár minden szálcskája apró, megható melódiává lesz tőle.

Eppen ez az est volt ilyen.

Kelemen reszketett az izgalmától, de a boldogságtól is, mert a jó emberek minden szöpet kétszeresen éreznek át. Nagy erőfeszítéssel tudta csak otthagyni az ablakot, hogy ne nézzen le egyre a kútra és a rózsákra, melyek vörös ajkak gyanánt csókoltatták magukat a szikrázó víztől.

Mint idegen, fagyos lélekkel akart másnap odalépni, hogy meglássa a választ nagy kérdésére. De elgondolhatjátok milyen nehezére esett ez.

Álmába, ez éjszaka, örjítően remek képek szövődtek, a szökc és barna leányok képei, akik mind az ő rózsáira hajolnak, mohón szíjják be illatát lélegzetükkel, aztán szótlanul közönyösen tovább menek, vissza sem tekintve a bokrétára. Kelemen maga pedig ott lebegett egy felhőn mögöttük és hárfán csalogató, csábító dalt pengetett, hogy a leányok visszaforduljanak és a rózsákat keblükre tüzzék.

Végre egyik leány csakugyan visszatért a kút mellé.

Gyönyörű leány volt, oly könyvedén, mint egy tündér, Szent Antal kútja elé lépdelt s kinyújtotta kezét, hogy a rózsákat elvegye — de ekkor rettenetes dolog történt.

Szent Antal zordon arccsal hirtelen fölemelte karját és ujjait oly keményen, oly erősen szoritotta a leány csuklója köré, hogy az a fájdalomtól szinte megmeredt. És a víz gunyos utczaí notát csöbögött hozzá, és elmosta a rózsákat, hogy apró, hervadt levél gyanánt nyomtalanul tűntek el.

Verejtékező homlokkal ébredt föl reggel Kelemen.

De most nagy nyugalom és biztonság űlt szívében, szinte vidám mosolylyal mosdott, szép világos nyári ruhát vett fel, kaczkai kalapot tett fejére és csukott szemmel lépett háza kapuja elé. Csak ekkor dobbant meg kissé a szíve, és könnyek is szöktek szemébe... mintha fátyollal aggnának be a fényes ablakokat. És sok, meleg könny fátyolán át vette észre, hogy vörös rózsái érintetlenül, lágyan szunnyadozva feküdtek ott, ahová tegnap letette őket. A víz fényesen, hűvösen szikrázott fölötte el, finom szitához hasonlatosan, s a rózsák még illatosabban üdék, sőt kedvesebbek, érettebbek voltak, mint előző este.

Kelemen azonban tudta, hogy sorsa meg van pecsételve már.

Gépiesen haladt a fehér, elragadóan szép utcán lefelé, azon gondolkozva, hogy elhatározását miként hajthatná végre. A nap új, sugárzó hévvel volt tele és Kelemen hirtelen végtelen vágy ragadta meg valami világos, valami hűvös után, mely teste fölött folyjék el, mint Szent Antal kútjának vize a szegény, lenézett rózsák fölött.

Most már tudta Kelemen, hogy mit óhajt: a Dunához akart menni, hogy sötét, szomorúan gyöngéd hullámaiban keresse a halált.

Ez a gondolat ugy elárasztotta, mint valami édes öröm. És még a halálra való készülődésében is jóságosan gondolkodott: ezzel okozom az embereknek is a legkevesebb kellemetlenséget; ki tudja: egyáltalán kihalászszak-e a holttestemet? Így aztán nem is lesz temetésem.

Eszébe jutottak azok az izgató, kábító leírások is, melyeket a fulladás különösen édes gyönyörűségéről hallott: egyetlen piczike, teljességgel megnevezhetetlen pillanatban az élet magasságai és szakadékaí még egyszer csábítóan tárulnak föl előttd, és lelked, félig betelve már az örökkévalóság bódító lehelletével, még egy végső sóhajásban vágyaid legmélyebb mélységeit mutatja meg.

Oh ez bizonyára egészen más érzelme a halálba való átlebegésnek, mint mikor valaki — akár egy örjögő kamasz — szörnyü dörréssel szétzuzza agyát! Erősen meg volt győződve róla, hogy meg kell fulladnia, hogy az álmata, lágyan folyó Dunában kell megfulladnia, melyben meghalni a fiatal szívnek edesebb, mint örömtelen élni a homályos, fojtó, poros levegőben.

Mennél tovább ment, mennél közelebb ért utolsó vágyának céljához, annál nyugodtabb lett szíve, úgy hogy azt vélte, magától elfeledi a dobogást. Ment, ment és nem tudta, milyen hosszú az utja. Mintegy a feledés, a bánat felhőjétől burkoltan haladt, s mikor végre kibontakozott előtte, halkán zúgva, a folyó széles szalagja, a mindentudó ember mosolyával üdvözölte ezt a tágas sirt.

Köröskörül egy lélek sem volt.

A levegő tüzes lehelletként, sulyosan feküdt a part fölött. És a folyó neki-nekihördülve nyalogatta, valami

különös melódia árját dúdólva, a part forró kavicsait. Lassan, mint egy tánczos, lépkedett Kelemen lefelé a lejtőn, ott, ahol leggyöngédebben hajlott a víz felé. Lassan, előkelő nyugalommal kellett életének halálába olvadnia, mint ahogy két jóbarát, aki egymással naponkint találkozik, nem csap zajt; nem kelt feltűnést, mikor kezét fog.

Mint egy keringő, halkán hal el és másik ritmusnak... — —

— De mi volt ez!?! — Hisz ott — oh édes istenem! — ott kinn egy ember, valóságos, eleven ember küzd a hullámokkal, hisz az — oh, az ég szerelmére, jól lát-e — az valami asszony, kit a gyors víz elkapott, ki most erőtellenül vivődik, — bizonyára egy életunt, aki a fényes napnak istenhózzádot mondott, és most hirtelen megdöbbenéssel vissza akar fordulni az öröklét kapujától, vissza, az életébe, mely olyan szomorú s mégis oly kimondhataflanul szép, és minden fájdalomával ezerszerte, százezerszerte boldogítóbb és pompásabb, mint a hideg, értelmetlen halál!

Szent Atyauristen, hiszen itt egy pillanat leforgása alatt történnie kell valaminek!

Itt már nem lehetett sokat töprengeni, annak a szegény nőnek... — hohó! hát ő maga is nem akart-e elpusztulni? Mit érdekli őt mindez? Nem érezte-e ő is már a nagy ismeretlen ölelését, akit hegedűvel ábrázolnak, noha borzalommal jön?

Hogy' védekezett még ez a boldogtalan!

Helyes, helyes, csak mélyebbre, mélyebbre, mélyebbre — oh, a manóba! hát elfeledte a tempót? — Hoplá!

És Kelemen egy mozdulattal ledobta kabátját, cipőjét és ujjongó kiáltással rohant le a vízbe és ujjongva, mint a szélvész, csapott át a csodásan tiszta, sebes hullámokon és ujjongva közeledett az emberi alakhoz... már csaknem megragadta... de persze, messziről tévedt az irányban.

A nő vele szemben jött, kétségbeesett harcot víva az árammal, s jól is uszott... úgy látszik... csak fáradt lehetett, szörnyen fáradt és kimerült... — hisz ez érthető nagyon — és most, most már mellette volt Kelemen és maga előtt is csaknem érthetetlen erővel ragadta meg, ámbár a nő — az örült — védekezett ellene és hangosan felkiáltott — eh, mit bánja Kelemen ezt a kiáltozást?!

Jól ismerjük már ezt: most, hogy az élet újra feléje intett, ismét a halál ölelésére vágyott, de ez Kelemen hihetetlenül kevésbé érdekelte; itt egy ember-élet forgott koczán, sőt csaknem két emberélet — ha ugyan az ő élete is számít még — mert a fiatal nő olyan örült dühvel és makacssággal igyekezett szabadulni tőle, hogy az uszás, terhével, valóságos hőstetté vált.

A nő Kelemen karjába harapott, s a legcsinosabb beczező nevekkal illette, melyek közül az »orczátlán« és az »eszeveszett« aránylag a legbarátságosabbak voltak.

De ime, a part mentében is vagy husz ember szalagált és kiáltozott Kelemennek, bátorították — oh, köszönöm, uráim, önök tulságosan szeretetreméltók... szóra sem érdemes... Kérem ne pazarolják drága idejüket... — jaj, igazán nehéz volt, ez a nő ugy viselkedett, mintha megbolondult volna... hála istennek, hogy már csak három tempó a part... eeeegy... — és még egyszer: eeeegy... — és most: eeeegy... — ekkor egy tuczat lázas, sietős, csontos kéz ragadta meg őket s rántotta kiméletlenül a partra.

És ők a hideg víztől egészen elárasztva álltak ott, mint két becsukott csergő, a töltésen és a leány — de hát bizonyosan leány volt? — egész testében remegett, fogai vaczogtak, mint a szélmalom kelepelése, és újra meg újra megpróbálta, hogy felháborodásának kifejezést adjon, de fogai oly erősen összeverődtek, hogy e szavak: »De hisz ez...« csak nem tudtak kivergődni szájából.

Kelemen gyorsan fölkapta kabátját, megrázta és

kiprűszkölte magát, mint valami pompás tengeri fürdő után s minden tétova nélkül levette egy asszony válláról, aki a szájtató tömegben állt, a szürke, vastag köpönyeget, s a víztől csorgó lányra dobta és a ruhadarab tulajdonosát fejedelmi jutalommal kárpótolta.

Aztán elkergetett, erős szitkokkal és néhány ezüst pénzzel egy fiút, hogy kocsit hozzon, elszántan, karon fogta, mintha ura, istene volna, a leányt, akit a víz, a hideg, a félelem, a meglepetés, a csudálkozás még most sem engedtek szóhoz jutni és elvitte a partról, sebesen, zöld, meleg, jóllakott mezőkön át a sétatér ama keresztutjához, melyen leghamarabb található kocsit.

— De hisz ez hihet... — dadogta a leány.

— Csitt! csitt! csendesítette Kelemen barátunk; bizzék meg bennem és nyugtassa meg fölizgatott idegeit.

És Kelemen, miközben inkább vonszolta, mint vezette a leányt, tenyerét nedves, piczi szájára tette, mint ahogy gyermekekkel cselekszünk, ha meg akarjuk akadályozni őket a további, hangos feleselésben.

Mig így futottak a zöld mezőkön át, pompás, sugárzó napfényen, különös ruhájukban, mögöttük a néma emberek bánuló tekintetével, eszébe jutott Kelemennek, mért is ment ő tulajdonképpen a Duna partjára. S mig szíve, mintha velük futott volna, szökdelt és ugrándozott, addig testét mélyen, mélyen belemerítette a hirtelen, tuláradó boldogság napjába, mely nem volt sem több, sem kevesebb, mint végleges, nagy győzelme gunyolódó sorsa fölött.

Igen, jósága nagyszerű győzelmet aratott. Minden jó szellemétől elhagyatva, minden élet megtagadásának rémes pillanatában, két életet újjáteremtett, Alkotó, Isten, Üdvözítő tehát, s csak szívének sokáig megvetett ereje tehetette e munkára elég erőssé, mely nemcsak egy idegen nőt, de őt magát is visszaadta az életnek.

Löpvá kísérfőjére pillantott, akit zsarnokul, minden gyöngédség nélkül czipelt magával, noha jól látta a fényt, mely a leány szemében villogott. Ah, — tulajdonképpen most nézte meg először közlőrl, s most vette észre, hogy kedves, csinos ábrázatu. Amint mellette futott, — haja víztől csepegő fürtökké ziláltan libegett fejéről — egész szökdelő, reszkető testét, mélyen a szürke köpönybe burkolva, daczos, vad nőnek látszott... tulajdonkép meg kellett volna csókolni nedves, vörös, daczos ajkát — édes istenem... Kelemen elfeledte, hogy egy elveszett emberélet halad mellette, mely most tért vissza a halál mezőiről...

— Tessék, báró ur!

Egy kocsi jött mögöttük. Megállt mellettük és Kelemen kinyitotta kocsi ajtaját, s minden kérdés nélkül óvatosan a párnák közé emelte a lányt. Kelemen bemondta az utcát és a házszámot, előre kifizette a dupla bérét és szolt neki, hogy erősen hajtsen.

Aztán maga is beszállt.

Hangosan becsapta maga mögött az ajtót és kéjes fáradtsággal dült vissza a kocsiba.

Rattata, rattata — kattogott a kocsi, mert az uton valami kő hevert, azt ugrotta át.

— De mi jutott eszébe önnek... maga... — kiáltott végre a nő, miután végre fölmelegedett kisére — megörült: hiszen, mintha tébolydában volnék, még most sem juthatok lélegzethez, úgy vonszol magával, mint egy gyermeket, beültet egy kocsiba... hiszen nem is ismerem magát, maga...

— Kelemen a nevem — szólott könnyedén barátunk és felvetette kék szemét, s annyi jóságot, odaadást, olvadékony szeretetet helyezett neve három szótagjába, olyan vidáman tekintett szomszédnőjére, olyan elfogulatlanul és kedvesen, hogy a leány ajkára mosoly lopódzott és hűvös kis ujjait nem vonta el Kelemen kezéből, mint eredetileg szándékában volt.

Rattata, rattata — kattogott a kocsi.

Kelemen melegen a leányhoz simult. Bizalmasan szorult a szürke, vastag köpönyhez s keresztül érezte rajta a fiatal test reszkető, áramló melegét, és kaczagva képzelte el: hogyan szökdélhetnek kicsiny kerek mellei a kocsi zökkenéseitől és hogyan csörgedez alá egy ragyogó vízcsepp a két mell völgyében, mint ahogy a homályos, virágos völgyön át patak kigyózik.

— De hova is visz ön engem tulajdonképpen? — kérdezte a leány.

— Oh, ne féljen, kisasszony — felelte Kelemen — csak a lakásomba, hogy ott kipihenjen, megerősödjék és átöltözhessen. Irtózatosan kimerült lehet...

És Kelemen lágy hangjában ismét az a nagy odaadás csengett.

— Igen, fáradt vagyok — mondta a leány — hanem még tovább is kibirtam volna, ha ön nem rohan rám olyan vadul.

— Oh — szólott Kelemen — ne is engedje, hogy erre a rettenetes lehetőségre gondoljak! Akkor most ön, aki olyan fiatal, szép és szeretetreméltó, a sötét folyó sirjában feküdné és mitsem tudna a fejünk fölött ragyogó pompás napvilágról...

A leány elmosolyodott, de csak egy parányit, alig észrevehetően és így válaszolt:

— No, nem épen úgy áll a dolog, hanem igenis, már az ötödik kilométernél járnék és kezemben volna az első díj, egy szép arany remontoár óra, hosszú aranylánczczal; mert ha kegyed azt képzeli, hogy távuszásainkat díj nélkül rendezzük, akkor mélységesen téved. De mert ön olyan zabolátlanul lépett közbe, a díj valaki másnak jut...

A leány kisére megnyitotta — mert a kocsiban fülledt volt a levegő — a nagy szürke köpönyt s Kelemen láthatta, ha közelebről megnézte, hogy kifogástalan, pompás fürdőkosztüm van rajta.

— Hát persze — gondolta Kelemen — *ezt* nem vettem észre. Hát persze *ezt* nem láttam. Persze.

Egyelőre azonban nem tudott egyebet gondolni.

Ez a két mondat úgy feküdt keresztül agyán, mint ólommal súlyosított zsinórok, melyek közül ha az egyik lejjebb szállt, a másik fölemelkedett. Ezért nem gondolt és nem mondott e pillanatban egyebet Kelemen. De a következőkben már úgy érezte magát, mintha a kocsi fedelét a gonosz ördögi keze fejére nyomná, hogy ő a föld és a kocsifedél között péppé morzsolva haljon meg.

Az ólmos ég susterregve, recsegve hullott a mélységbe, az egész világegyetem borzalmas dörejével omlott vele és e fülsiketítő zaj közepette csak egy gunyos, sziszegő hangot hallott, mely *ezt* sugta fülébe:

— Látod, látod, fiam? A sors csak sors marad. Még tán életmentő akartál lenni, hogy hála, szeretet, sőt egy szikrázó érdemkereszt legyen jutalmad? Micsoda nagy jöitettét követtél el? Hova lett a díj? Hova lett az arany remontoár óra a hosszú arany lánczczal? Hol van az arany — az arany — az arany.

Ah, ez elviselhetetlen!

— Megállj! — ordított Kelemen — az ablakon át a kocsisnak. — Megállj!

S föltett szándéka volt, hogy kiugrik, elrohan és azonnal golyót röpít agyába.

A kocsi meg is állt, a kocsis kinyitotta az ajtót:

— Megérkeztünk, báró ur — mondta szolgálatkészen, mert most már a borralalóról volt szó.

A leány leszökött a kocsiról és Kelemen akarat, érzés nélkül, az élet határán kívül, követte.

— Isten vele! — mondta a lány a kocsisnak, aki morogva fogta meg a gyeplőt és elhajtotta lovait.

Kelemen csak most vette észre, hogy háza kapuja előtt áll.

— Az egész csak amolyan kitartó uszás volt — mondta a leány.

— Mit mond?

— Az egész — az egész — amolyan... —

— Jézus-Mária! Milyen gyönyörű vörös rózsák!

— kiállt fel a leány. — Milyen pompás rózsák vannak itt a szökőkúton!

Igen, Kelemen látta.

Ott pompás — vörös — rózsák — feküdtek — ott — a kúton.

Vörös, édes, teljes, érett rózsák. És ő tette őket oda, hogy sorsát megkérdezze...

És az egész csak amolyan — kitartás uszás volt?

— Terringette — ordított fel hirtelen Kelemen barátunk s az éhes vadállat egyetlen mozdulatával elkapta szent Antal kútjáról a rózsákat, a szürke köpeny zsebébe gyömöszölte és örülten rohant vele föl a lépcsőház fehér fokain az első emeletre:

— Tessék, sziveskedjék belépni kisasszony.

Krónika III.

A postamesternő.

— aug. 4.

Az ember igazán nem hinné, mi mindenre vetemedik a bürokratizmus. Hogy fontoskodási, zsarnoki hajlama, közönség-kicsinylése és ön-tulbecsülése nagy, azt folyton tapasztalhatjuk, de hogy most már egész hivatali ágakat gyámság alá helyez s legmagasabb emberi jogaitól megfosztani képes, az maga már egy kis meglepetésszámba megy. Mert nem tekinthető egyébnek a kereskedelmi miniszter legújabb rendelete, melyben meghagyja, hogy ha a postamesternő állásának megtartása mellett házasságra akar lépni, köteles e lépéséhez az engedélyt felettes hatóságától kikérni. Informálnia kell még a postaigazgatóságot leendő férje erkölcsi egyénisége és vagyoni állapota felől is, s ha aztán az igazgató urnak nincs kifogása a vőlegénynyel szemben, akkor, isten neki, vegye férjül az a telhetetlen postamesternő.

Persze ezt az abszurdumot magyarázgatni is próbálják. Megtörtént ugyanis igen gyakran, hogy a postamesternő nem egy amerikai milliárdos fiához, hanem egy magához hasonló szegény emberhez ment férjhez s mivel a házasságból gyermekek szoktak származni, nemsokára egy szegény, de igen népes család zsbongott a postahivatal rácsa mögött. Sőt az is megtörtént, hogy a férjnek nem lévén foglalkozása, helyettesítette a feleségét s ez alkalommal megkárosította az államot. Egyszóval a bajok egész özöne szakadt a postamesteri lakásokra, melyek fölött pedig ott virít a magyar állam czimere, tisztán azért, mivel a postamesternő nem átalotta magát nőnek s miután férjhez ment, többször anyának éreznie.

Das ist der Fluch der bösen That — gondolta a kereskedelmi miniszter s elhatározta, hogy gyökerestül orvosolja a bajt. Nem engedi meg a könnyelmű nősülést s csak a vőlegény megmustrálása után engedi meg az egybekelést. Gyámság alá helyezi a postamesternők szívét, amely ugylátszik sok bajt szerzett az állampénztárnak.

Igy aztán kevesebb lesz a gyermek és a sikkasztás s az állami rend ritkábban fog megcsorbulni.

Hogy a mai társadalmi viszonyok közt így igyekeznek szoczialis körtüneteket eltüntetni, ez különben érthető. Mi mást tehetnének? Mindazok a bajok, melyeket a rendelet indokolása felsorol, tipikus tünetei a szegény ember, illetve a szegény nő létért való harczának. A gyermek-bőséggel növekvő családfenntartási gond nemcsak postamesteri körökben szül erkölcsi botlásokat. Ez egy általános szoczialis jelenség, melynek megfelelő orvoslása nem a házasság megnehezítése — mert a vőlegény erkölcsi és vagyoni állapotának firtatása is e — hanem a gyermeknevelés terhének levétele a szegény szülők válláról, azaz a gyermeknevelés államosítása. A szaporodás elé nem szabad semmiféle, se közvetlen, se közvetett korlátokat tenni. Egy nyomorgó család elsősorban nem a szülőkre, hanem a társadalomra, illetve ennek vezérelemeire nézve szegényen. Minden olyan állami intézkedés tehát, mely nem úgy akarja megoldani a gyermeknyomor kérdését, hogy elvállalja a szülői köteleességeket, hanem ritkítani igyekszik e köteleességek érvényesülésének alkalmát és tárgyát, a házasságkötést és a gyermeket, közönséges osztályérdeket szolgáló cselekedet s a társadalmi fejlődés hátráltatása.

Különösen kegyetlen a házasságkötés megnehezítése nőkkel szemben, akik a mai erkölcs és közfelfogás szerint csakis a házasságban élhetnek erényes nemi életet. A katonatiszt szerelmi hajlamai fölött is gyámkodik az állam, ez azonban a férfi nemi életének szabadabb körülményei folytán nem ilyen tragikus. A nőre nézve azonban a férjhez nemelés határozottan tragikus dolog. A vénleányt durvabb lelkek kinevetik, a finomabbak szánják, a házasságon kívül szerető nőt viszont csak a legfinomabbak mentik fel olykor, az alattok levő egész társadalom azonban kiküszöböli. Minden áron férjhez menni vágyik tehát minden nő s így a postamesternő is. Eme derék, erkölcsös törekvése elé tehát nem szabad semmiféle miniszteri rendeletnek akadályokat gördíteni.

Ime, a mai társadalom organikus betegségei ütnek ki a postamesteri hajlékokban. Alaposan tehát ezeket még az ilyen egyéni szabadságot és az önrendelkezési jogot sértő rendeletekkel se lehet orvosolni. Azt mindenesetre megteheti a miniszter, hogy megválogatja az alkalmazottait; szigoruan ellenőrzi működésüket s visszaélések esetében szigoruan büntet, magánéletükbe azonban rendeletileg nem szabad betolakodnia. Mert hiszen ha ez szabad a posta női alkalmazottaival szemben, miért ne volna szabad az állam többi mindkétnembeli hivatalnokaival is? Miért ne lehessen a bíró, a miniszteri hivatalnok, az államilag alkalmazott orvos és mérnök, mint előkelő hivatalnokok számára a hozományos házasságot, a kaucziót kötelezővé tenni? Itt azt lehetne felhozni érvül, hogy a bíró és hivatalnok ki van téve a vesztegetésnek s általában mind e diplomás uraknak előkelő módon kell élniök. S viszont miért ne tiltsuk el a kishivatalnokokat a tulkorai házassástól s miért ne állapítsunk meg minden rangfokozat számára bizonyos maximális gyerekszámot? Legvégül pedig: nem lehetne a dijnokokat egészen eltüntetni a szaporodástól, megteremtve imigy a bürokratizmus méh-köpüjében a dolgozó méh

rokonszenves típusát? Mindez a most kiadott rendelet szelleméből folyik, tehát csak merni kell s radikális intézkedésekkel véget lehet venni a hivatali visszaéléseknek és a hivatalnokok családi nyomorának.

E tuzásokban nyilatkozik meg igazában a mai társadalmi rend visszássága. Ime: ha alapját, a vagyonos, uralkodó osztály érdekét védeni akarja, oly intézkedéseket kell tennie, melyek az általa nagyra tartott intézményeket és jogokat, a családi életet és az egyéni szabadságot is aláássák. Ha nem akarják tisztességesen fizetni a kishivatalnokokat s nem akarják az összes gyermekek, a faj jövőjének nevelését a szegény családoktól a társadalomra hárítani, könnytelenek megnehezíteni a házasságkötést s bűn-forrássá proklamálni a családi tüzhelyt! Most lehet igazán mondani: az a gonosz tett átka, hogy folyton új meg új gonoszt szül. Ez a miniszteri rendelet csak egy igen jelentéktelen gonosz termék a szociális rend szülte gonosz-ságok végtelen sorában, de azért benne tükrözik a mai társadalom egész hazugsága és kórossága.

Szász Zoltán.

Klobučar Vilmos.

Tehát mégsem Galgóczy? Pedig a przemysli basának szánták a honvéd főparancsnokságot, amikor néhai jó főherczegünk még nagybetegem feküdt a fiúmei Villa Giuseppe egyik elsötétített szobájában. De amikor Mors Imperator könyörtelen ukáza folytán valóban megüresedett a honvédség főparancsnoksága, Bécsben megijedtek a saját bátorságuktól. Ugy érezték, hogy Galgóczy kinevezését itt hadüzenetnek vennék. Hiszen éppen elég gyakran dörgölték az orrunk alá, hogy ha Fejérváry nem bizonyul eléggé svarczgelbnek — pedig Bécsben már Fejérváryt nagyon kezdik keveselni — akkor majd eljön Galgóczy. Ugyanis Lobkovitz, aki a Bánffy-obstrukciók napjaiban még komoly Karaffa-jelölt volt, azóta Bécsben nagyon lejárt a magát. Magyar-barát hírébe keveredett. Pedig a magyar szókinccse csak egy rövid szócska: »Igen.« Ezt is a főrendiházban tanulta és ott gyakorolja. Denique Lobkovitz herczeg is rákerült a gyanusak indexére. Ezért avanszáltatják Bécsbe, mert ott egészségesebb légkörbe jut majd.

Igy hamarosan prezumpatív Karaffa nélkül maradhatunk. Mert Galgóczynak a minél előbb aktuálisvá váló délvidéki határvonalak modern megerősítésének vezetését szánták. Óvatosságból azért még nyitva hagyták a honvéd főparancsnoki állást. Klobučar lovassági tábornokot a főparancsnoki teendők ellátásával bízták meg csupán. Tehát mi a különbség? Csupán annyi, hogy Klobučar eddig, mint adlátus az élő főparancsnok munkáját végezte el, most pedig a leendő főparancsnok helytartójává lépett elő.

Klobučar horvát katonacsaládból származik. Kemény huszár és képzett katona. Sohasem politizált, ami már a mi hadseregünkben is ritkaságszámba megy. Éppen ezért csak katonakörökben tudják róla, hogy jó magyarnak érzi magát. Természetesen más mértékkel méri egy cs. és kir. lovassági tábornok a maga magyarságát, mint az ellenzéki vezérlőbizottság oszlopai. De azért a honvédség katonai vezetésénél szívesen honoráljuk még ezt a mérsékelt magyarságot is.

Saison.

Vigyorgó férfiak.

(Feldolgozásra szánt megjegyzések.)

— aug. 3.

Egyhamar nem jut eszembe senki emberfia, aki olyan kellemetlen, elkapott, és nevetséges volna, mint egy pesti férfi, nyáron. Legfőlebb egy másik pesti férfi, nyáron.

Az ember — »ember« én vagyok: egy kicsit szep-lős arczu, de egyébként rendes, harminczöt esztendősnél fiatalabb, asszony — az ember, mondjuk, felszáll egy villamosra. Belép egy kocsiba és rögtön husz férfibrázat vigyorg feléje. Vigyorg a pótvizsgára készülő gimnazista, vigyorg annak a házitanítója, vigyorg a vén és kövér börzeáner, a fiatal fekete ügyvéd és a szőke miniszteri hivatalnok. Mind vigyorg... Csak a kalauz és a levélhordó nem vigyorg. Nyáron csak a kalauzok és a levélhordók komoly uriemberek Budapesten.

Hát a többiek mit vigyorognak? Minek vigyorognak olyanokra is, akik nem akarják, hogy ő rájuk vigyorogjanak?

A kövér, szőke, piros arczu, gyémántos, csipkeruhás nőcskére vigyorothatnak. Ő azt szereti. És a ruhája csupa értéknélküli »mintával« szolgál a szemnek. Ő megérti e vigyorgások jelentőségét és méltányolja őket.

De, akár hiszik, akár nem, vannak Pesten olyan asszonyok is, akik nem akarják tudomásul venni, hogy az urak jókedvűek, jól mulattak, jól fognak, akarnak és szoktak mulatni. És jusson eszükbe Ábrahám alkudozása az Uristennel — e pár asszony kedvéért: szégyeljk egy kicsit magukat, ó urak és számúzzék az erotikát a villamos kocsiból!

Esküszöm, hogy nem vagyok Szálíka és nem dicsek szem. Sétáltam eleget a párisi boulevardokon, láttam acquist adni, stb. De nincs az a párisi uriaszony, akit, ha nem akarja, meg merné szólítani vagy rá merne vigyorogni valaki. A párisi mintazüllőkben megvan »der Pathos der Distanz«. És ez hiányzik a mi tehetséges »züllfi« társaságunkból. Az angol férfi diszkrétan elvonul az ebéd után és szinte szégyenli, hogy ő most mulatni fog. De nálunk henczegnek vele az ifjak. Nálunk dicsőség, ami másutt — hogy is mondjam csak? — eh, ça ne se dit pas...

Az isten áldja meg magukat, pesti urak, tiszteljenek bennünket egy kicsit! Ha mi délelőtt az uszodába megyünk és a tökkáposztára gondolunk, melyet most tesz el télire a szakácsné és bizonyára nem sóz be eléggé — kiméljenek meg vigyorgó, erotikus pillantásaiktól! Vigye az ördög a nőemancipációt, — de ha egy kis tiszteletet tudna nekünk kierőszakolni a férfaktól, én is beállanék a spinsterek taborába. Ha meg tudná szüntetni ezt a vigyorgást, mely előtt nem szent semmi. Mely nem hisz abban, hogy tisztességes nők is vannak a világon, — pardon, Budapesten, nyáron. E vigyorgást nem szünteti meg a karika-gyűrűvel vagy a kis leányunkkal való henczegés sem — sőt...

Na, szép város lehet ez a mi Budapestünk, télen. Azt láthatjuk nyáron . . .

Én, hál' istennek, elmegyek ismét e héten. De kérem szerkesztő ur, szászszoltánozzák meg egy kicsit ezt a témát, nem árt. Tiszteljenek egy kicsit bennünket is, ne csak a csinos izéket . . . Ők Budapest királynői . . . Ha őket nem tisztelnék annyira az urak, akkor miránk se vigyorognának . . . C'est ça.

Pesti asszony.

Nagyságos asszonyom, a szerkesztő ur elküldte nekem hozzá intézett megróvási kalandját s megkért, hogy hajtsam végre a kisbetűs igévé emelt szerény tulajdonnevem által kifejezett cselekedetet. Fájdalom, erre most nincs időm, de ahogy én a budapesti férfiakat ismerem, lesz még alkalom, hogy ezeket a feldolgozásra szánt megjegyzéseket tényleg megkíséreljem feldolgozni. Mivel azonban Ön, nagyságos asszonyom, érezhetően a szívéből irt s úgy látszik nem tartja egész érdektelenné az én gondolkodásomat e dologról, idejegyzem ennek alaptételét és végkövetkeztetését. Társadalmi szokásokért s különösen nemi erkölcsökért az egyik nemet okolni igazságtalan elfogultság. Ha a budapesti férfiak szemtelenül néznek, ennek részben a budapesti asszonyok az okai. Csakhogy mint általában a nemi élet terén a nő passzív szerepet játszik s a férfi az aktívot, itt is a tisztességes nő szerepe nem holmi kacsingatásban és acquit-adásban áll, hanem a fennálló európai öltözködési, testtartási, társalgási mód előtt való meghódolásban. S ez igen is egy erősen erotikus hatású lényné teszi már megjelenése által, anélkül, hogy egy ilyenfajta gondolat vagy pláne öntudatos mozdulat terhelné a lelkiismeretét. Hogy tehát a pesti úri hölgy a villamoson a tökkáposztára gondol s nem néz a vele szemben levő urra, az pedig reá néz s nem a tökkáposztára gondol, az nem a férfi elvetemedettségének s a hölgy angyali szeméremességének bizonyossága, hanem a két fél különböző szerepének a nemi élet terén. A nő szerepe — tudvalevőleg — nincs abba a rövid időbe összpontosítva, ami alatt a férfi közelében van, hanem hosszú időre kiterelve egyenletesen áthatja egész életét. A férfi ellenben csak akkor nemi lény, amikor a nő vele szemben van — csoda-e tehát, hogy akkor aztán — vigyorog. Hogy azonban mindez nálunk erősen érzékiessé van túlozva, hogy különösen az utca nálunk túlságos *utczaias*, ebben igaza van nagyságos asszonyomnak. Ennek azonban jórészt nem az egyes egyének, hanem inkább faji, gazdasági és kulturális körülmények az okai. Azt a részt a felelősségből azonban, mely egyenesen a most élő egyénekre hármlik, a nőknek meg kell osztania a férfakkal. Anatole France szerint *les hommes font les lois, le femmes font les moeurs*. Szerintem ez túlzás, mert míg az állami törvényeket ma még kizárólag a férfiak csinálják, a társadalom erkölce nem kizárólag, sőt nem is túlnyomóan a nők munkája, azonban kétségtelenül az övék *is*. Ha tehát önre, mint nem tipikus, nem átlagos pesti asszonyra vigyorognak a villamoson, ezért a neveletlenségért ne okolja kizárólagosan a pesti férfit, hanem általában a pestieket, férfit és nőt egyaránt, az egész Budapestet, amelynek érzéki és neveletlen lakosai közé ön, nagyságos asszonyom, nyilvánvalólag nem való.

Fogadja különben stb.

Sz. Z.

Szerelmesnek egy jel elég, Dervisnek példa kell.

*

Nincs erősebb a női gyöngeségnél.

*

Minden nő nő; ha azt hiszi, hogy nem az, akkor e hitére hiu.

Krónika IV.

Egyszer egy királyfi . . .

— aug. 4.

Egyszer egy királyfi
Mít gondol magába,
Cserkészni megy ékszerekre
Talián országba.
Végig pumpol minden ötvöst
Grandezzával, nyalkán —
Disznópásztor volt az őse
Büszke rá a Balkán.

A fizetést elfelejti
A réven, a vámon,
Királyi jog ez manapság
Az egész Balkánon.
Szemfüles tajjának
Mindnek álla koppan —
Cettinjébe a királyfi
Nagy vigan betoppan.

Hej te Juczi, Kati
Klára, Sára, Magda
Kell-e arany ékszer
Liliom nyakadra?
Mosolyog a Kati
Magda, Sára, Klára —
Olasz ötvös aranyának
Ölelés az ára.

De mert minden ékszer
Csak elkopik végre
S mindenféle szerelemnek
Eljövend a vége.
És lejár a váltó
Hamarább mint kéne:
Jön a talján incassálni
Egyszer Cettinjébe.

Hova tette gyűrűm?
Hová a boglárom?
Hol a násfám, fenség?
Gyöngyös szép csótárom?
Szalad a kisbíró,
Megmozdul a hajdú —
Hogy kihuzzák jó Danilót
A keserves bajbú'.

Valamennyi virágszalat
Gyűjtik egy csokorba
Juczit, Magdát, Sárít, Klárit
Előszedik sorba.
Leszedik a gyűrűt
Harmatos ujjukról
Csókon szerzett lánczot
Liliom nyakukról.

S tönkre tévén emlékeit
Boldog szerelemnek,
A szemtelen taliánok
Vigan hazamennék.
Hej, azóta csóktalan a
Herczeg éjszakája —
Ez az ifju trónörökös
Szomorú nótája.

Kócz.

INNEN-ONNAN.

♂ **Duse Eleonóra** tehát férjhez megy. És nem Gabriele D'Annunziohoz megy férjhez, akibe világhírű szerelemmel volt szerelmes, hanem Fortis urhoz, akinek a boltjában vagy műhelyében a ruháit csináltatta. A házasságra jó Duse Eleonóra, ha nincs is még nyolczvan esztendő, már bizonyára megérett. Végigélt mindent, ami az életben komédia és ami a komédiában élet és kitűnően csinálta a dolgát az egyik helyen is, a másikon is. Gyönyörűen tudott élni a dicsőségben — lemondva minden dicsőségről és nem lehetne megmondani minek volt igazabb: királynőnek-e vagy rabszolgának. Tudott adni annak, akit szeretett, annyit, mint egyetlen egy más nő se a világon és mindezért mintha nem is követelt volna mást, minthogy szenvedhessen. Annyi könyve folyt, hogy száz idegen alakkal kellett elsíratnia őket és megérte azt a tragikumot, hogy akinek a kedvéért és szolgálatában ezt a száz idegen alakot magára öltötte egy szép napon otthagya a maga egész változatos mindenségében. Előbb azonban világgá kürtölte, hogy mindenben — az övé volt. Első hallásra mintha különös, otromba és kegyetlen tréfája lenne a sorsnak, hogy ezt az igazán költészettel tele asszonyt a szabója veszi feleségül, — de csak az első hallásra tréfa. Ha egy kicsit gondolkozik az eseten az ember, rájön, hogy az élet legelemibb törvénye érvényesül benne. Minden nőnek egy kisebb-nagyobb darab poéta az ideálja: a férje azonban az lesz, aki ruházza.

* * *

♂ **Csizmavásár.** Witte ur, a csár körszakállas békegalambja, megérkezett Amerikába, hogy megkezdje a turbékolást a Mikádó hasorló természetű galambjaival. Megérkezvén pedig Witte ur, azon kezdte, hogy határozottan megczáfolt egy igen elterjedt és sok látszattal támogatott balvéleményt. Azt a balvéleményt ugyanis, mintha Oroszország meg lenne verve. Witte kijelentette, hogy a szent csár birodalma soha se volt veretlenebb, sőt verhetlenebb, mint most, a nyugalom Oroszországban tökéletes, a nép rajong a háboruért, Linevics két dijbirkózóval tartja vissza magát, hogy rá ne rohanjon Oyamára és el ne tiporja, a muzsik pedig utolsó fillérért is boldogan adja a nemzeti háborura, de kell a fenének, mikor ugy is annyi otthon a pénz, hogy nem tudják hová tenni. Szató ur, a hallgatag japán békekövet ennek ellenében csak annyit jelent ki, hogy reszke: fölséges ura életéért, ha arra gondol, mit fog tenni a japán nép, megtudván, hogy a mikádó hajlandó könyörületből békét kötni a csárral. A béke dölga tehát látszólag gyöngén áll. Nekem azonban a tiszamenti ember jut az eszembe, mikor csizmát venni megy a vásárra. Mikor félórai keresés után kinézte a neki valót, első dolga, hogy mérhetetlen megvetéssel ezt mondja:

— Hát ez is csizma szeretne lenni?

Amire a csizmadia nyugodtan ezt feleli:

— Szeretne, de nem kendnek. Ez olyan csizma, aki maga választja a gazdáját.

Ezzel indul az alkudozás és úgy látom, nem csak Poroszlón veszik így a csizmát, hanem — Amerikában is.

* * *

♂ **A szakértő.** Az uralkodásnak is megvan a maga külön és nem is könnyű mestersége: ezt semmi se bizonyítja jobban, mint azok az uralkodók, akik — nem értenek ehhez a kényes mesterséghez. Példákkal bőven szolgál a história, még pedig az eleven história, amelyért nem is kell iskolába járni, elég ha lapot járat az ember. Itt van a szegény Oszkár esete, aki egyéb tantárgyakban elég ügyes és tehetséges ember, de Norvégiából úgy

megbukott, hogy még javítóvizsgára se akarják ereszteti szigorú alattvalói. Itt van azután a szegény orosz csár esete, aki szintén erős drukokban van és nem lehet tudni: megtudja-e uszni szerencsével az exament. De ha vannak gyöngye legények a czéhben, viszont akad eminens is, akihez bizalommal lehet fordulni. Ki lehet ez más, mint Vilhelmus imperator, aki zenei, művészi, irói és szónoki szakértő voltának bebizonyítása után most, mint uralkodási szakértő szerepel igen nagy interzivitással. Ha a szultánnak valami konfliktusa van — Vilmosért küldet, ha a spanyol király házasodni akar és leányt keres — Vilmost kérdezi meg, ha a czári portán »nagy a baj, nagy a baj« — az atyuska Vilmoshoz siet, mert csak Vilmos az, aki bölcs tanácsot tud adni. Uralkodói dolgokban Vilmos szava a döntő, belőle sugárzik a bölcsesség és viláosság, ő a főpap és a professzor, egyszóval a — szakértő. Való ugyan — Miklós csár tehetne róla leghitelesebben tanubizonyítást, hogy a legtöbb ilyen testvéri bajnak az agilis imperator volt a legfőbb okozója is: de ez megint csak hozzátartozik az uralkodás művészetéhez, hogy — másnak támadjon belőle kellemetlensége.

* * *

⊙ **A norvég trón.** A trónkövetelők spéciése hasonlatos a bölényhez, kihalóban van. Még husz esztendővel ezelőtt annyian voltak, hogy akár klubbot alakíthattak volna Chambord gróffal a Roy-val, mint elnökkel s Naundorffal az óráslégénnyel mint szolgálval, ma pedig már egyáltalán nincsenek is. A Bonapartek kezdik nem venni többé komolyan a dolgot, a Bourbonok kihaltak, a szép szókeszakállu Orléans Fülöp pedig a helyett, hogy elmenne Párisba a trónt keresni, a jeges-tengerre megy és az északnyugoti átjárót keresi. Csak a cumberlandi herceg nem enged még most sem a jussából és közzétesz Gmundenből egy-egy haragos kiáltványt, hogy el ne évüljön joga a hannoveri trónra. A trónkövetelők tehát kiveszőben vannak, ellenben jelentkezni kezd helyettük egy újabb spécius: a trónjelöltek. Azok, akik nem maguk hivatkoznak a multban szerzett jogaikra, hanem még csak ezután megszerzendő joggal vétetnek kombinációba hol ide, hol amoda uralkodónak. Ezek közt vezető helyen áll a német császár második fia, Eitel Frigyes herceg, akit tudvalevően kombináltak már a magyar trónra is és most kombinációba vesznek Norvégia számára. És csodálatos: amikor nekünk szánták, akkor töről metszett humus volt, akinek a nevében még az Eitel szó is annyit jelentett, hogy Attila, most meg, hogy Norvégiának kínálgatják, valódi Ygdrasil-fából faragott germán, akinek a nevében nem az Eitel a fontos többé, hanem a Friedrich, aminél árjább név csakugyan nincsen már a világon. Nagy kérdés azonban, hogy a kis porosz hercegnek ez a mimikrije több eredménnyel jár-e majd Norvégiában, mint járt nálunk. Amikor a német lapok nekünk kínálgatták királynak, mi azt feleltük, hogy »köszönjük, nálunk ez az állás be van töltve.« Most, hogy Norvégiának akarják elszerezni, ott is hamar készen lehet a válasz: »köszönjük, nálunk ez az állás nincs betöltve és — nem is lesz.« Mert amilyen szerény a norvég nép, kitelik tőle, hogy beéri a köztársasággal is.

* * *

× **A dekadens Amerika.** Heine még szabadság-istállónak nevezte Amerikát, lakóit pedig egyenlőség-kamaszoknak. Úgy látszik, ez az ötvenes évekbeli Amerikára mondott ítélet már nem találó. Az a csupa egészséges, kiméletlen sablon-emberből álló emberiség, mely érthetően ellenszenves volt az évezredes, kissé már beteges raffinementre hajló kulturát véreben hordó Heine számára, immár szintén kezd magából kifejleszteni ugynevezett artisztikus érzékű, azaz enyhén, türethetően hóbortos embe-
reket, akik ha nem is mindig értékesek, gyakran igen kellemesen ütnek el a nyárspolgárok, egyszínű tömegétől. Jelenleg éppen

az elnöki tisztet tölti be egy ilyen európaiasan kifinomult amerikai s ennek van egy leánya, aki az überweibság európai betegségének tüneteit egyre gyakrabban mutogatja. Jelenleg például Rooseveltt Alice Japánban van és ott ünnepeletti magát. Tekintve már most, hogy a japánok iránt érzett rokonszenv kielégítésére volna alkalom más, Japánra nézve kevésbé mozgalmasság időkben is, amikor a látogatás tisztán csak ismerkedési aktusnak és nem mint most, demonstrációnak tünnek fel, azt kell hinnünk, Alice főhercegnő, azaz pardon kisasszony, éppen eme demonstráció s a vele járó izgalmak miatt ment Japánba. Egyike az elsőnek ienni azok közt, akik Japánt a győzelem után, az új, más világitásban levő Japánt látják, ez egy izgató, modern, mondhatnók századvégi, valójában pedig századeleji ötlet. Az elnök leánya különben már többször bebizonyította, hogy van olyan neuraszténikus, mint akármelyik párisi ősnemes francia kisasszony. Sőt egyénisége nagyon hasonlít Faure Lucy kisasszonyhoz, aki szintén jól játszotta elnök-papája, Faure Felix mellett az infans-nő szerepét. Alice kisasszony raffináltságánál sokkal világosabban és kétségtelenül mutatja az amerikai szellem közeledését az európaihoz magának Rooseveltnak egy legutóbb megjelent cikke, mely arról szól, hogy Amerikában a nagy emberek, a nagy tudósok és költők nem részesülnek oly komoly, intenzív méltánylásban, mint Európában. A Carlyle-féle hőstisztelet egy lehellete piheg ebben az értekezésben, mely kiemeli, hogy Amerika az átlagember sorsával törődik csupán, folyton csak a szociális átlageredmények javulására törekszik, de a nagy emberek egyéni sorsá iránt meglehetősen hideg. S mindezt korholóan emeli ki, tehát kétségtelen, hogy a legelső amerikai ember hazája számára üdvösnek tartja a közeledést a nagy emberek kultuszához. Nincs kizárva tehát, hogy Rooseveltt nemsokára föl fogja fedezni horfitársai számára Nietzschet, Wagnert, Ibsent s a többi sajátosan európai félőrültet. Aminek eredménye az lesz, hogy Amerika is termelni fogja a költőket és más művészi zseniket s le fogja főzni e téren is Európát. Az európai buza után az európai költészetet is le fogja főzni az amerikai. Ez az elfinomodás, áteurópaiasodás lesz talán Amerika vége. A költészet pedig bizonyosan.

ZENE.

Vizszintes és merőleges. Mascagni maestro osztályozta ilyenképen a zenét, előnyt adva természetesen a latin népek vizszintes zenéjének a németek függőlegesével szemben. Magyar és német lapokban egy csomó ember igen jól mulatott ezen az állítólagos hóbortosságon, melyet rögtön be is soroztak az érthetetlen csodabogarak közé. Nos, a krokista-elmésség, mely különösen nálunk Magyarországon abban kéjeleg, hogy Tolsztojtól kezdve Prém Józsefíg mindenkit hülyének vagy szélhámosnak tart, kevés nagyobb baklövést követett el, mint ezzel az elhamarkodott ragadozó ugrásával a Mascagni szokatlanul hangzó, de igen okos elméletére. Mert hisz nem egyéb ez az egész derékszögű megkülönböztetés, mint a harmonia és melodia régi megkülönböztetésének új megformulása. Hogy a zenei hatás e két fajtára oszlik, azt minden kezdő zenész tudja. A hangok egymásutániságából származik a melodia, az egyidejűségéből a harmonia. Vagy a leirt hangjegyek alapján szólva: a körülbelül vizszintes, balról jobbra terjedő jegyek adják a melodiát, a körülbelül függőleges, felülről lefelé terjedő jegyek jelzik a harmoniakat. Azt a zenét, melyben nagy szerepe van a harmoniának, méltán lehet tehát függőleges zenének nevezni, azt viszont, melyben a melodia uralkodik, vizszintesnek. Hogy minden egyes hang tulajdonképpen már több hang együttszengése s egy harmonia nélküli melodia nincs is, az mellékes. Nem a melodiának vagy harmoniának kizárólagossága, hanem uralkodó jellege tesz valami zenét sajátosan dallamossá vagy összhangzatossá. Mascagni elmélete tehát nem bolondos, hanem igen

elmés. Legfeljebb azt lehet mondani, hogy nem új. Az a törekvés különben, hogy művészi vagy szociális jelenségek geometriai vagy algebrai formulák által jelképeztessenek, különben sem mulatságos, hanem igen fejlett filozófiai gondolkodásra valló dolog. A mennyiségtan minden tudományak az ideálja s ép ezért minden fajta megismerés és ítélkezés igyekszik, ha csak lehet, az ő világos, érthető nyelvén beszélni. Az emberiség fejlődését is hasonlították már körhöz, parabolához vagy spirálshoz. Mascagninak tehát mint zene-esztetikusként igazsága van. Baj, hogy mint zeneszerzőnek a »Parasztbecsület« óta nincs igazsága — azaz szerencséje.

IRODALOM.

De profundis.

— Wilde Oszkár kálváriája. —

De profundis, a tömlőz mélységéből új szózat érkezett az emberekhez. Maga a rab, aki szenvedései fekete kenyeréből gyurta az örök és szép fájdalomnak ezt a legujabb szobrát, már rég halott. Wilde Oszkárnak hívták, a maga korának egyik legnagyobb költője és gavallérja volt, míg egy kutyaólszerű czellába nem zárták, ahol sok hónapi kinszenvedés után végre az eredeti, ó-görög nyelvű új testamentum került a kezébe és megtalálta benne az utat a szenvedés legnagyobb költőjéhez, ahogy ő nevezi Krisztust. És amit a börtönben átélt, átértett, átgondolt, azt leírta az emberek számára, akik most már a világ három nagy nyelvén, angolul, francziául és németül olvashatják Wilde Oszkárnak ezt a poszthumusan megjelent művét, amely nyilván olyan világhírű lesz mint egykor a »Le mie prigioni«, vagy talán még marandóbb mint Augustinus confessiói.

A börtön már sok csodát művelt. A tömeg ide szokta. becsukni igazi nagyjait, akiket nem tudott megérteni és akik innen — ez az igazi csoda — nem az emberek gyűlöletét, hanem az emberek szeretetét mennek szerteszét hirdetni. Dosztojevski tíz évi rabsága, Verlaine fogságai, Wilde Oszkár fegyencsége ugyanazzal a nagy revelációval végződött: »szeressétek az embereket!«

A »De profundis«-nak történeti előzményei immár világszerte ismeretesek. Wilde Oszkár, akinél nagyobb prózairót Walter Pateren kívül az angol »fin de siècle« nem tud felmutatni, színműírói dicsősége tetőpontján az angol esküdtszék elé került, amely két évi fegyházzal sújtotta őt azért, mert aljas emberek társaságába került és elkövette azt a bűnt, amelylyel szemben az angolok moralitása a legkegyetlenebb. A két évi fogságot részben Wandsworth, részben a themse-parti Reading fegyházában töltötte el és különösen az utóbbi helyet tette világhírűvé szenvedéseivel és »Reading Gaol Ballad« című költeményével. A »De profundis« pedig nyilván még századok múlva is kíváncsi zarándokokat fog vonzani a readingi fegyház, a Reading-Gaol ama czellájához, ahol a századvég egyik legnagyobb szenvedője véresre marta az ujját zsákfoltozással és szöszfosztással. De lássuk a saját vallomásait.

— A helyemet — így kezdi — Gilles de Rais és marquis de Sade közt jelölnék meg az emberek.

Amaz a tizenötödik század legpazarabb gavallérja, egyik legbátrabb harczosa és legnagyobb perverzusa volt, aki elrabolt és lemészárolt gyermekek vergődő, halódó teste körül rendezte fekete miséit; emez a nevé adta oda egy nemi elfajulásnak, amelyet a modern pszichiáterek idegbajnak minősítenek.

És a kíváncsi, tolakodó kérdésre, hogy Wilde Oszkár

csakugyan ezek közé a szomorú híru emberek közé kell-e sorozni, a readingi nyírott fejű fogoly a maga vezeklő daróczköntösében megdöbbenőn őszinte feleletet ad.

— Egy jó barátom — írja — meglátogatott a minap és megmondta, hogy egy szót sem hisz abból, amit ellenem felhoztak; megértette velem, hogy meg van győződve ártatlanságomról és hogy valami aljas cselszövés áldozatának tart. Könnyekre fakadtam, mikor így beszélt hozzám és megmondtam neki, hogy bár az ellenem való vádnak sok pontja teljesen hazug és felháborító ravaszsággal volt rám zúdítva, az én életem mégis tele volt perverz örömmel és különös hajlamokkal; ha ő nem tud megbékélni ezzel a ténynyel és nem tudja elképzelni, akkor nem lehetek továbbra is a barátja, sem társaságában többé nem lehetek. Rettenetes csapás volt ez a számára; de most is barátok vagyunk és a barátságot nem hamis áltatásokkal csaltam ki. Az igazságot megmondani kínos, de hazudni még sokkal rosszabb.

E mögött a teljes őszintesége mögött is marad azonban egy kérdőjel, amelyre csak az olyan antinomisták tudnának felelni, mint Wilde. Tudniillik ő tovább megy a töredelmességében és megvallja, hogy sokkal nagyobb bűnöket követett el, mint amelyekért elítélték, mert »az ember gondolatban követi el a legeslegnagyobb bűnöket«. Ez az a pont, amelyet az angol bírák nem értettek meg és az őszinte vallomásra ráolvasták a kegyetlen paragrafus, amelyet nyilván nem filozófusok és nem filozófusok számára csináltak.

A readingi fogoly vallomásaiban újra meg újra visszatér annak az erős hangoztatására, hogy nem bánja a multját, amely természetesen fakadt az ő egyéniségéből. »Emberek — jelenti ki — akik csak a saját énjük kifejtésére törekszenek, sohasem tudják, hová fog az utjuk vezetni«. Az ő utja fényen, pompán, életörömmön épp úgy keresztül vitt mint sötéten, salakon, az élet alján, mert így kívánta azt az »individualitása«, amely az egyik legszentebb szó az ő szótárában.

És ahogy eldicsekedhetik vele, hogy »symbolikus viszonyban álltam korom művészetéhez és kulturájához... az istenek csaknem mindennel megajándékoztak, volt geniém, hirem, dicsőségem, intellektuális bátorságom; a művészetet philosophiává, a philosophiát művészetté varázsoltam... mindent, amihez nyultam, szebbé tettem... felköttem a századom phantasiáját úgy, hogy körülöttem legendákat és mithoszokat teremtett« — más részről töredelmesen megvallhatja, hogy »meguntam a magasban járni, szabad akaratomból leszálltam a mélységbe és új ingerekért lihegtem; ami szerepet azelőtt a gondolkodásomban a paradoxon játszott, az lett számomra a szenvedelem birodalmában a perverzitás; a vágy végre betegséggé, örületté vagy mindkettővé tett bennem...«

Igy a maga fény- és árnyoldalával áll előttünk az a Wilde Oszkár, aki még nem ült a Reading Gaolban, aki az örömet az öröm kedvéért szerette, aki »az élet királyának« érezte magát és nem tudta, hogy valami hiányzik a lelkéből.

Lelki alázatosság! Őszinte megbánás! Egy szóval a fájdalom legnemesebb tanítása: az emberszeretet, amelyet a világ legnagyobb bölcsői, a görögök, a zsidók és kettesük szellemi gyermeke, Krisztus egyaránt hirdettek. Ez az, amire Wilde Oszkárt a börtön tanította meg. És ezért csodálatos ez a »De profundis« című könyv.

Egy ember, aki maga a napsugár, maga a pogány görög hedonizmus, csupa élet, csupa szenvedelem, bemegy a börtönbe és mint alázatos, bánatos anachoreta kerül ki onnan. Újra felfedezi a kereszténységet, olvassa a bibliát görög eredetiben és elmélkedik Assisi Szent Ferencz szavait.

Mégis a Wilde Oszkár megtérése gyanus. Ugyanő,

aki a halálos ágyán felvette a haldoklók szentségét, a »De profundis«-ban ezt írja:

— Ha a vallásról gondolkodom, olybá tűnik fel előttem, mintha rendet szeretnék alapítani azok számára, akik nem tudnak hiinni.

És bájos őszinteséggel bevallja, hogy nem tudna olyan koldus kéregető életet élni, amilyennel Krisztus adott példát, mert »ha éjjel nedves fűvön kellene aludnia, akkor is szonettek irna a holdhoz.« Így ő maga adja meg a kulcsot az ő keresztényi megtérésének a megértéséhez. Első sorban és mindenekfelett művész ő, aki a művészetben keresztül szerette meg a kereszténységet. Ez a különbség közte és Tolsztoj között. Tolsztoj mint gondolkodó jutott el a krisztusi evangéliomhoz, amelynek művészibb tolmácsa már rég nem élt a földön, Wilde Oszkár mint művész jutott el Krisztushoz, ugyszólván a személyhez, akiben a romantizmus szimbolumát látja.

Csak el kell képzelni, hogy egy geniális, művészi hajlandóságoktól duzzadó embert bedugnak egy börtönbe, ahol sok ideig sem olvasnia, sem írnia nem szabad. Az első könyv, amelyet a börtöni szabályok a kezébe engednek, a biblia. Ez tudvalevőleg a világirodalomnak nem az utolsó könyve és ha az egész kereszténységet eltörölnék, még mindig nem lehetne nála jobb olvasmányt találni börtönben sínylők számára. Nagy kunyorálásra végre megkapja az új testamentum görög szövegét és az első gondolat, ami őt megragadja az, hogy Krisztus korában Palaestinában az emberek két nyelven beszéltek, aramaeus és görög nyelven, hogy tehát az ő kezében Krisztus saját szavai, ipsissima verba, vannak. Így nem az anachoreta érez, hanem az aestheta, akiből a pokol minden szenvedése sem tudja kiirtani a szép iránt való vonzalmat.

Szép és jó egyébként Wilde Oszkárnál ugyanazt a fogalmat jelenti más-más szóval. Platonista ő alapjában véve. Hiszen ő mondja — mindig a »De profundis«-t idézem — hogy »mindazt, amit Plato és Krisztus mondtak, minden nehézség nélkül a művészet birodalmába lehetne vinni, ahol teljes megvalósulását érné el«. A metaphysikát és az erkölcsant épp ezért nem tartja elég érdekesnek. Hiszen ha a jó egyszersmind szép is, a művészet sokkal előkelőbbben tudja kifejezni. Wilde Oszkár gondolkodásának minden szála egy pontból ered: a művészetből. Ez neki a legfőbb hitvallása, a szó legszorosabb értelmében. Művészet és individualitás: ez a két szó is úgy összeforrott a gondolkodásában mint a szép és jó fogalma. Azt a művészetet pedig, amely individuális és amely egyedül lehetséges, romantizmusnak nevezi. A romantikus művészetnek legnagyobb szimbóluma viszont szerinte Krisztus. Így jut el ő Krisztushoz.

És a »De profundis« soraiból, amelyek nagy része a krisztusi eszmét tárgyalják, mégis a régi Wilde Oszkár szól, aki az életet »csak a költészet egyik ágának« tekintette. Megtörve, megalázva is költő maradt, bár remetének hitte magát. A remeték egészen másképp gondolkodnak mint Wilde, aki azért siratja a keresztény renaissanceot, a chartresi dómot, az Artur király mondáját, Assisi szent Ferencz legendáját, Giotto művészetét, Dante »Divina Comoedia«-ját, mert ezt kiszorította »a szomorú klasszikus renaissance, amely Petrarcat, Raphael freskóit, a formátlan francia tragoediát, a szent Pál templomot, Pope költeményeit és mindazt adta a világnak, amely kívülről és holt szabályokból ered ahelyett, hogy belülről, az éltető szellemből származnék«.

Ellenben a Krisztus és a romantizmus szellemének örök feltámadását ünnepi Shakespere »Romeo és Juliájában«, »Téli regéjében«, a provençei költészetben, Hugo Victor »Miserables«-jaiban, Burne-Jones és Morris művészetében, Baudelaire és Verlaine költeményeiben. Mindig és

mindenütt az író, a művész lelke beszél azzal a különbséggel, hogy az ő esztetikája számára most megtalálta vezérlő eszmének Krisztus életét, az élet számára pedig Krisztus művészetét. Ez a paradoxon abból a platonikus meggyőződésből ered, hogy jó és szép azonos.

Ime a »De profundis« gondolatmenete, amelyet amennyire lehetett, igyekeztünk kimeríteni, természetesen a részletek, vagyis a legszebb dolgok feláldozásával. Gondolkodásának ez az útja mint valami modern kálvária tele van hintve szenvedései vérpiros rózsáival, amik még őszintebbre és igazabbá teszi ezt a szép és jó könyvet.

Amit a szenvedésről mond, annak teljesen új és művészi formáját találta meg. Közben egy-egy hamisítatlan Wilde-féle paradoxont hint el. — »A szenvedés végtelenül hosszú pillanat. Nem lehet évszakokra osztani.« »Az idő nálunk nem halad előre. Örökké önmaga körül forog. Mintha egyetlen középpont körül keringene: a fájdalom körül.« Börtönbeli szenvedéseinek is mily igaz, egyszerű és meghatón művészi képét adja! Senkinek sem tett szemrehányást. A Kálváriáját kinok közt, de erős lélekkel és erős megbocsátással járja.

A hivatásom az, — mondja bánatosan szépen — hogy minden rosszat, ami ér, jóvá változtassak. A falóczát, az undorító ételeket, a durva köteleket, amiket szöszszé kell tépdennem, míg az ujjam hegye a fájdalomtól érzéketlenné nem válik, a közös imádkozásokat, amikkel minden nap kezdődik és végződik, a nyers parancsokat, amiket a szokás megkiván, a rémes ruhát, amely a fájdalmat groteszk köntösbe bujtatja, a hallgatást, a magányt, a szégyent: mindezt szellemivé kell átvarázsolnom.«

Alighogy börtönbe került, már viszik a csödbíróság elé, ahol megtudja, hogy hitelezői tönkrejuttatták, hogy a könyveit a könyvkereskedőktől konfiskálták, hogy a darabjait a színházban többé nem adják, — egyszóval, hogy ő, aki még néhány hónappal elébb alkibiadeszi életet élt, koldusabb az utolsó koldusnál és ha kikerül a börtönből, nem lesz egy árva fillére sem. Mindezt elfelejti és a »De profundis«-ban csak arról emlékezik meg hálásan, hogy barátja, Robbie Ross megvárta őt az uton és amint két rendőrtől kisérve megjelent, kalapot emelt előtte.

1895 november 13-án szállították Londonból Readingbe. Félóráig kellett darócruhában, bilincsbe vert kézzel a nyílt állomáson állnia. Az emberek kinevették. Minden érkező vonattal több és több kíváncsi gyűlt köréje. Se vége, se hossza nem volt az otromba tréfáknak, különösen, mikor megtudták, hogy ki áll előttük. »Még egy évig ezután minden nap ugyanabban az órában eszembe jutott ez és hosszasan sirnom kellett« írja.

Fogsága harmadik havában megtudta, hogy az édes anyja, élete legnagyobb bálványa, meghalt. Még a temetésére sem mehetett el. A halála hírére a felesége hozta el, akinek a jólelkűségét dicséri. Nem akarta, hogy más-tól tudja meg a gyászos hirt, maga utazott betegen Genuából Angliába, hogy elmondja a hirt férjének.

Mily tapintatosan emlékezik meg Wildé arról, hogy a felesége keresztülvirte a házasságuk felbontását. Csak egyszer jajdul fel hosszan, szinte a megsebzett felkiáltásával, amikor megtudja, hogy két gyermekét elvette tőle a törvény. Még ekkor sincs egy panaszszava sem a neje ellen.

Rettenetesen sokat szenvedett ez az ember. Igazi kálváriát járt meg. És vallomásainak különös gyöngédséget és igazságot ad az, hogy őszintén megvallja: bűnös voltam. Ennél a könyvnel izgatóbb regény, nemesebb olvasmány és őszintébb emberi dokumentum már rég nem jelent meg az egész világon.

Szini Gyula.

Egy hét Budapesten és Magyarországon. Magyar fordításban így hangzik a címe azoknak az illusztrált füzeteknek, a melyek Budapestet, a Tátravidéket, Erdélyt, a Balatont, az Aldunát és Debreczent (a hortobágyi pusztával) külön-külön angol, francia és német nyelven ismertetik. A gyönyörű kiállítású, hosszukás, zsebformára összehajtható, kvartalaku füzetek tartalma, 87 művészi kivitelű autotipikus reprodukció segítségével, vonzó képet ad Magyarországnak azokról a részeiről, a melyek turisztikai szempontból számot tesznek és kulturális tekintetben is fejlettek már az idegenforgalom odairányítására. A brosürök címe jelzi céljukat is. Rövid leírást ad hazánk turisztikai nevezetességeiről és a »baedecerek« száraz, statisztikai írásmódjától eltérve, rövid, markáns vonásokban ismerteti a magyar nép vonzó tulajdonságait, népszokásait, ünnepeit, szóval etnográfáját és kulturáját is. Míg a vaskos és minden jelentéktelen és unalmas vidéket és utvonalat egyforma részletességgel tárgyaló nagy leírások a külföldi embernek semmiféle utmutatást nem adnak arra nézve, hogy Magyarországon mit és milyen sorrendben tekintsen meg, addig e brosürök ügyesen csoportosítva és lelkes dicsérettel, vonzó módon ismertetve csakis azokra a vidékekre és nevezetességekre irányítják az olvasó figyelmét, a melyeknek meglátogatására rövidebb ittartózkodása alatt is érdemes sort kerítenie. E brosüröket ingyenes elosztogatás céljából a budapesti Idegenforgalmi Vállalat adja ki és ha hozzáteszük, hogy az illető vállalat értesítése szerint a külföldi utazási irodákban, előkelő szállókban és az óceánjáró hajók olvasótermeiben ingyen kerülnek szétosztásra, feltétlenül kellő sikert kell jósolnunk az idegenforgalom szempontjából. Az izléses kiállítás Hornyánszky nyomdáját dicséri és a Központi Menetjegyirodában díjtalanul kapható.

A Heti posta és több rovat térszúke miatt kimaradt.

KÖZGAZDASÁG.

A Hazai Bank részvénytársaság Nádor-utcai fiókját folyó hó 10-én nyitja meg a Nádor-utca 18. sz. házban. A fiók, mely különösen a tőzsde-ügyfelek kényelmét van hivatva szolgálni, és melynek főnökévé a bank tisztviselője, *Keszthelyi Ernő* ur nevezetett ki, a váltóleszámítolás kivételével az összes bankszerű üzletágakat veszi fel működése körébe.

Magyar-amerikai bank. Annak idején megirtuk, hogy Ullmann, a Magyar Általános Hitelbank igazgatója tanulmányutat tett Amerikában abból a célból, hogy az amerikai bankokkal összeköttetést létesítsen az Amerikában élő kivándorlóknak anyagi tekintetben a hazával való szorosabb egybefűzése végett. Ullmann ebbeli fáradozásainak eredményéről már több táviratban értesítette a Hitelbank vezetését, de konkrét javaslattal csak visszaérkezése után fog fellépni. Erre a tényre vezethető vissza egy berlini lap azon jelentése, mely szerint egy magyar-amerikai bank alapítása küszöbén áll. Berlinben ugyanis az a hír terjedt el, hogy a Magyar Általános Hitelbank Budapesten egy bankot alapít, melynek feladata lesz a pénzforgalmat a kivándorlókkal közvetíteni. Az új magyar-amerikai bank alapításában, mely egyelőre szerény alaptőkével indulna meg, hír szerint előkelő amerikai és német czégek is részt vesznek. Mint halljuk, a Hitelbank vezetősége csakugyan foglalkozik egy oly bank létesítésével, melynek egyik célja lesz a kivándorlók pénzének kezelése. A terv megvalósítása csak Ullmann igazgató visszaérkezése után várható.

Első Leánykiházasítási Egylet mint szöv. Gyermekek- és életbiztosító intézet. (Budapest, VI., Teréz-körut 40—42. sz.) Alapított 1863. évben. Folyó év július havában 1,432.600.— korona értékű biztosítási ajánlat nyújtott be és 1,214.200.— korona értékű új biztosítási kötvény állított ki. Biztosított összegek fejében 54.605 korona 70 fillér fizettetett ki. 1905. január 1-től július 31-ig bezárólag 9,026.000 K értékű biztosítási ajánlat nyújtott be és 7,541.200 K értékű új biztosítási kötvény állított ki. Biztosított összegek fejében 516.011 K 39 f fizettetett ki. Ezen intézet a gyermek- és életbiztosítás minden nemével foglalkozik a legolcsóbb díjtételek és legelőnyösebb feltételek mellett.

Felölös szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

»Bob hashajtó« a legkellemesebb. (10 fillér.)